

Maren Nordgaard

Kjønnsidentitet i barne- og ungdomslitteratur

En nærlesing av *Gutt og Jente later som* (2017),
Eksperimentet (2015) og *Det ingen ser* (2018)

Masteroppgave i Nordisk litteratur

Veileder: Frode Lerum Boasson

Mai 2021

Maren Nordgaard

Kjønnsidentitet i barne- og ungdomslitteratur

En nærlesing av *Gutt og Jente later som* (2017),
Eksperimentet (2015) og *Det ingen ser* (2018)

Masteroppgave i Nordisk litteratur
Veileder: Frode Lerum Boasson
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

FORORD

Å skrive masteroppgave er en krevende prosess, noe jeg virkelig har fått erfart det siste året. Jeg har fått oppleve hvordan det føles å starte med en idé, for å arbeide hele veien med å skrive denne oppgaven. Veien har ofte følt som en motbakke, med mange revideringer, men for hver haug jeg har besteget, har jeg fått kjenne på mestringsfølelsen - ved å se oppgaven ta form og til slutt bli ferdigstilt. Jeg har også fått et bredere perspektiv for et tema jeg synes er viktig, noe som jeg vil ta med meg gjennom hele livet.

Jeg vil rette en stor takk til veilederen min, Frode Lerum Boasson, som alltid har gitt meg god og nyttig veiledning. Veiledningsmøtene har alltid gitt meg en ekstra motivasjon, når jeg har trengt det. Jeg vil også takke Arild Nordgaard, for hjelpsomme tips og kjempegod korrekturlesing. Dette året har vært utfordrende og spesielt, og jeg vil rette en ekstra takk til Adam Lancaster, Ellen Johansen og Marte Nordgaard for å være kjempegode støttespillere i prosessen.

Maren Nordgaard

Trondheim, mai 2021

INNHALDSFORTEGNELSE

Forord

Innledning.....	1
Problemstilling og oppbygging av oppgaven	1
Kapittel 1: Teori og metode	3
Skeiv teori.....	3
Kjønn uttrykt barnelitteratur	7
Biologisk og sosialt kjønn	8
Kjønnsidentitet.....	9
Kjønnsidentiteter uttrykt i dag.....	12
Kapittel 2: Gutt og jente later som	13
Analyse	14
Kjønnsroller i lek	14
Billedbokanalyse.....	14
Illustrasjonene kommuniserer fantasi og lek	15
Bevissthet om identitet som grunnlag for lek	16
Leken skaper bevisstgjøring om identitet	18
Rolleleken styrker bevisstheten om kjønnsidentitet	19
Den voksnes blick.....	22
Lek som erfaringsbyggende.....	23
Oppsummering	23
Kapittel 3: Eksperimentet.....	25
Analyse	27
De stereotypiske kjønnsrollene	27
Fortelleren Amund	30
Amanda opplever også effekten av kjønnsroller	30
Internaliserte holdninger	31
Eksperimentet som et verktøy for utforskning av Amunds kjønnsidentitet	32
Motvekten til eksperimentet	34
De voksnes blick.....	35
Avsløringene av eksperimentet.....	37
Oppsummering	38
Kapittel 4: Det ingen ser.....	39
Analyse	42
Et fordomsfritt univers bygget på stereotyper	42
Vennegruppen skaper kontraster.....	42

Fremstillingen av Fride	43
Frides tilstedeværelse i historien.....	46
Fremstillingen av sex og LHBT.....	47
Oppsummering	49
Konklusjon	50
Litteratur.....	53
Profesjonsrelevans.....	55
Sammendrag.....	56

INNLEDNING

Ifølge Norsk barnebokinstitutt er kjønnsidentitet tema i mange barne- og ungdomsbøker i dag (Norsk barnebokinstitutt, u.d.). Barne- og ungdomsbøker er en viktig arena for å spre kunnskap blant barn og ungdom om kjønn og kjønnsroller og normalisere denne tematikken. Det har i løpet av de siste årene kommet en hel del barne- og ungdomslitteratur om transpersoner, seksualitet og identitet som ikke er tradisjonelle. Mye av denne litteraturen skildrer hvordan det oppleves å være transperson og få satt ord på mange tøffe opplevelser og holdninger transpersoner møter (Lindstad, 2016). Økningen av litteratur om transpersoner i litteraturen, kan være en speiling av samfunnets utvikling og kunnskap om kjønnsidentiteter. Barn og ungdom har tradisjonelt sett lest og blitt fortalt eventyr og historier som representerer de tradisjonelle kjønnsidentitetene og rollene, som prinsen som må redde prinsessa (Wood, 2018, s. 72).

Samtidig med den økende litterære tematiseringen av utradisjonelle kjønnsroller har også kunnskap og aksept for ulike definisjoner av kjønn utviklet seg i en retning som skaper et større uttryks- og handlingsrom for flere mennesker. Det er en økning av ungdom og voksne som redefinerer hvordan man kan uttrykke seg selv og som utfordrer de tradisjonelle normene om kjønn og identitet (Bufdir, 2020). De tradisjonelle kjønnsrollene for menn og kvinner, med flere stereotypiske trekk som skal definere feminint og maskulint, har gradvis blitt visket ut og skillet mellom å være tradisjonell mann og kvinne har blitt svakere. Dette har også gitt rom for en oppblomstring av litteratur som tematiserer kjønnsidentitet for barn og ungdom, ved at litteraturen presenterer flere uttrykksformer for kjønnsidentiteter.

Problemstilling og oppbygging av oppgaven

I denne masteroppgaven vil jeg vise hvordan kjønnsidentitet kommer til uttrykk og tematiseres i tre barne- og ungdomsbøker, *Gutt og jente later som* (2017) av Hilde Matre Larsen, *Eksperimentet* (2015) av Harald Nortun og *Det ingen ser* (2018) av Anna Ahlund. Utgangspunktet for oppgaven er følgende problemstilling: Hvordan tematiseres og uttrykkes kjønnsidentitet i *Gutt og Jente later som*, *Eksperimentet* og *Det ingen ser*? For å svare på dette spørsmålet vil jeg anlegge et skeiv teori-perspektiv og nærlese hvordan bøkene fremstiller kjønnsidentitet. Jeg har valgt disse tre bøkene, fordi de beskriver kjønnsidentitet og retter seg mot ulike aldersgrupper, der kompleksiteten rundt kjønnsidentitet øker ettersom lesernes alder øker.

Teori- og metodedelen består av hvordan skeiv teori brukes for å analysere kjønn uttrykt i samfunnet og litteratur. Kjønnssidentitet er et kompleks tema, der det er ulike faktorer å ta hensyn til. Derfor vil teori- og metodedelen også bestå av en del som beskriver hvordan kjønn behandles i samfunnet, og skillet mellom sosialt og biologisk kjønn og hvordan disse gjensidig påvirker hverandre. Selv om det i samfunnet nå er en økt aksept for å uttrykke flere kjønnssidentiteter, finnes det fortsatt flere stereotypier og fordommer. Med dette som grunnlag for analysen vil jeg undersøke disse bøkene i et kjønnsperspektiv, for å se hvordan faktorer som stereotypier, fortsatt kan eksistere i bøker som utforsker temaet, og hvordan bøkene kan bidra til å utvide perspektivet om kjønnssidentitet.

KAPITTEL 1: TEORI OG METODE

Gutt og jente later som (2017), *Eksperimentet* (2015) og *Det ingen ser* (2018) har alle en eller flere ulike uttrykksformer og tematiseringer av kjønnsidentitet og kjønnsroller. *Gutt og jente later som* er en billedbok skrevet for yngre barn, der språket er lett tilgjengelig, kort og veldig rett frem. Gjennom tekst og illustrasjon er det et samspill som skal formidle blant annet spørsmål om identitet som barn kan forstå ut fra lek. For å analysere denne boken vil det være viktig å ta i betraktning samspillet mellom teksten og illustrasjonene, for å undersøke hvordan disse bidrar til å uttrykke og tematisere kjønnsroller og kjønnsidentitet. *Eksperimentet* av Nortun, er skrevet for barn tidlig i puberteten, med et språk som har begynt å forundre seg over kjønnsidentitet og kjønnsroller, og tar for seg kjønnsidentitet og kjønnsroller i en mer eksplisitt forstand, blant annet ved overdrivelser av stereotypiske kjønnsroller. Fortelleren i denne boken er også den som stiller flere spørsmål til seg selv og skaper rom for undring over egen identitet, og ved å analysere denne fremstillingen i et kjønnsperspektiv, kan man få et klarere bilde av hvordan kjønnsidentitet blir tematisert og uttrykt. *Det ingen ser* av Ahlund er en mer kompleks bok for ungdom som er i en periode der de stiller spørsmål ved sin egen identitet. Boken tar for seg mer innfløkte temaer om sex, forhold og ulike kjønnsidentiteter. *Det ingen ser* er kanskje den boken som i størst grad av disse tre bøkene, utfordrer tradisjonelle kjønnsidentiteter, fordi boken introduserer en karakter som ikke og ikke identifiserer seg som tradisjonell mann eller kvinne og bruker «hen»-pronomenet. For å nærlese disse bøkene i et kjønnsperspektiv, vil jeg derfor ta utgangspunkt i følgende teorier.

Skeiv teori

Skeiv teori er teorier som har utfordret - og fortsatt utfordrer den tradisjonelle oppfatningen av hva kjønn og kjønnsroller er, gjennom å særlig fokusere på samfunnsmessige forhold og sosiale praksiser. Skeiv teori tar for seg og dekonstruerer heteronormativ praksis som blir lært gjennom hele livet i academia og i andre institusjoner i samfunnet (Morland & Willox, 2005, s. 117). Det vil si at teorien undersøker og bryter ned sosiale praksiser som kommer fra tradisjonelle kjønnsroller. Skeiv teori er inspirert av sosial-konstruktivistiske Michel Foucault - med sitt verk *Seksualitetens historie* fra 1976. Dette verket regnes som en av de mest populære tekstene for skeiv teori. Den sosialkonstruktivistiske teorien retter fokus mot hvordan kjønn og seksualitet blir fremstilt, og særlig hvordan heteronormativt kjønn og seksualitet er det som tar mest plass i samfunnet og litteraturen. Rivkin & Ryan skriver at skeiv teori oppstod rundt samme tid som utbruddet av AIDS-epidemien, og teorien var til dels en respons på epidemien. Teorien var også en radikal måte å få oppmerksomheten rettet mot problemene

og urettferdighetene homofile og lesbiske opplevde på 80-tallet. Teorien har etter hvert utviklet seg, og tar for seg og analyserer «skeivhet» i ulike kulturer, samfunn og sosiale praksiser (2017, ss. 899-900). Skeiv Teori tar også utgangspunkt i at normativ sosial praksis burde være annerledes, og samfunnet ville vært bedre om det ikke hadde heteronormativitet som standard. Teorien har hovedfokus på sosial identitet, kjønnsidentitet og hvordan disse er konstruert av samfunnet, og kan forandres (Larsen, Sandberg, & Pedersen, 2005, s. 109).

Ifølge Sedgwick skapte Foucaults bidrag med *Seksualitetens historie* en bølge av skeiv teori. Judith Butler og hennes «performative theory» er også en velkjent skeiv teori. *Epistemology of the Closet* av Sedgwick selv fra 1990, er et annet bidrag, der Sedgwick beskriver hvordan homofile kommer ut av skapet - noe som samtidig også tvinger dem inn i skapet fra begynnelsen av (Rivkin & Ryan, 2017, s. 1014). Skeiv Teori er altså en teori som tar i bruk metoder der man studerer hvordan kjønn og seksualitet blir behandlet i samfunnet, omtalt i media og skrevet om i litteratur. Ofte dekonstruerer skeiv teori heteronormative trekk i litteratur, og fremstillingen av mennesker som ikke tilhører heteronormativiteten. Skeiv Teori undersøker også LHBT-litteratur og LHBT-kultur. Henning Bech (Larsen, Sandberg, & Pedersen, 2005, s. 110) påpeker blant annet hvordan mannlige homofile ikke er like utfordrende lengre, fordi samfunnet generelt har fått en større aksept for homofile menn i forhold til før. Skeiv teori analyserer skeivhet i samfunnet, med en tro på at et fordomsfritt samfunn der kjønn ikke eksisterer altså er det beste (Larsen, Sandberg, & Pedersen, 2005, s. 111). Det stiller også spørsmål ved hva som er naturlig, når linjene mellom heterofil, homofil, og kjønnsidentitet blir mindre markante. Flere unge mennesker i dag har kysset personer av samme kjønn, men betegner ikke seg selv som homofile, og dette stiller et spørsmål ved om merkelappene er nødvendige (Larsen, Sandberg, & Pedersen, 2005, ss. 111-112). Dette kan være i tråd med hvordan flere teoretikere innenfor skeiv teori fremholder hvordan det ikke burde være noen forskjell mellom heterofile og homofile, noe som også kan overføres til kjønnsidentitet. Om dette skillet mellom hva man definerer og identifiserer seg som blir mindre og mindre, kan det altså åpne for en større frihet og mindre fordommer mot å være seg selv uten merkelapper (Larsen, Sandberg, & Pedersen, 2005, ss. 108-109).

Feminismen har tatt i bruk begrepet «patriarkatet» for å beskrive hvordan det vestlige samfunnet fungerer, med forventinger om at mannen skal være den som tar vare på familien ved å arbeide og styre både hjemme og på jobb. Mor skal være hjemme med barna, stelle og lage mat, og sørge for at mannen kommer hjem til et rent og pent hus med en fornøyd og enkel kone. Disse kjønnslige trekkene beskrevet i disse kjønnsrollene, kan betegnes som

maskuline og feminine stereotypiske trekk. Patriarkatet skildrer hvordan mannen skal være maskulin og kvinnen feminin (Rivkin & Ryan, 2017, s. 896). Mye av det som utfordrer vår oppfatning, kan være at en kvinne bare oppfører seg mer maskulint, eller at en mann oppfører seg mer feminint enn forventet (Wood, 2018, s. 41).

Det fins forventinger om hvordan menn og kvinner skal oppføre seg, i hjemmet, på arbeidsplassen og i vennegjengen. Menn som uttrykker følelser i større grad enn andre menn, og viser sin emosjonelle side - blir ofte betegnet som feminine, og noen får slengt etter seg «homo» som skjellsord. Denne reaksjonen hos noen kommer av at deres oppfatning av hva som er normalt og «naturlig» blir utfordret, fordi menn ifølge dem ikke skal være emosjonelle, det skal kvinner være. Håvimb skriver at kvinner som har sjefsstillinger ikke blir tatt like seriøst, fordi de enten er for myke siden de er kvinner, eller for «bitchy» om de oppfører seg maskulint som ledere, i for eksempel Hæren (2011, s. 19).

For noen generasjoner siden hadde ikke kvinner like rettigheter til å ta utdanning eller høyere utdanning i den vestlige verden. Dette førte til at akademia ble dominert av menn, og det meste av sakprosa og skjønnlitteratur ble skrevet av menn. Litteratur skrevet av kvinner ble ofte ikke tatt seriøst, og flere kvinner skrev under mannlige pseudonym. Det har også vært en til dels utdatert diskurs om hvordan menn og kvinner skriver ulikt, der kvinner sies å skrive mer feminint, mykt, antydende og symbolsk, mens menn skriver dominerende, fokusert og direkte (Goodman, 1996, ss. 26-27). Historisk sett har kvinner og andre minoriteter blitt behandlet urettferdig av blant annet akademia og forlag, noe som har påvirket litteratur som har blitt gitt ut (Goodman, 1996, s. 78). I dag er det et mye større rom for å gi ut bøker uansett kjønn, og å skrive litteratur som gir uttrykk for mer moderne kjønnsidentiteter og roller, enn de tradisjonelle kjønnsrollene.

Simone de Beauvoirs sitat om at man er ikke født kvinne, man blir kvinne – er et av Beauvoirs mest anerkjente sitater fra feministisk teori. Beauvoir mener at å bli kvinne er en prosess, noe som skapes etter hvert som man lever, men også en diskurs som er åpen for endring og nye tendenser (Beauvoir, 2000, s. 329). Judith Butlers teori om kjønn som en opptreden, kan kanskje tolkes som en videre utvikling av Beauvoirs teori om å bli kvinne. I *Gender Trouble* (2006) skriver Butler: «Gender is the repeated stylization of the body, a set of repeated acts within a highly rigid regulatory frame that congeal over time to produce the appearance of substance, of a natural sort of being» (s. 45). Butler skildrer kjønnsidentitet som hvordan man presenterer og uttrykker seg i et samfunn med stereotypiske forventinger til

kjønnsroller som man blir født inn i, ved språklig diskurs, men også hvordan kjønnsidentiteten formes i barndommen. Dette former en substans, altså kjønnsroller man kan se og kan bli oppfattet som det naturlige. Butler beskriver hvordan kjønn blir mottatt og behandlet av samfunnet som noe performativt. De rigide rammene som blir beskrevet i *Gender trouble* (Butler, 2006) har kanskje blitt mindre rigide, siden diskursen i en viss grad har endret seg til mer åpenhet og et utvidet spekter av kjønnsidentitet og seksualitet, og gjør dermed utrykksrommet større. Butler skriver i sitt forord fra 1999 at om hun skulle endret eller gjenskrevet boken da, ville hun blant annet inkludert transpersoner og interseksualitet mer (Butler, 2006, s. xxvii).

Judith Butlers bok er en av tekstene som la grunnlaget for skeiv teori. Boken dekonstruerer de binære kjønnsrollene og utfordrer leseren til å tenke over sin egen kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk (ss. vii-viii). I boken skildrer hun ulike teoretikers tilnærminger til kjønn, og diskuterer hvordan disse bidrar til å utfordre vårt inntrykk av hva som er normalt. Butler skriver at heteroseksualisering av lyst, har ført til produksjonen av feminine og maskuline trekk, i tråd med kvinne og mann (2006, s. 24). Butler skildrer også den feministiske filosofen Luce Irigarays teori om hvordan språklige diskurser bidrar til å underbygge skillet og overlegenheten til det maskuline. Irigaray beskriver hvordan denne diskursen bidrar til å bygge opp det maskuline og samtidig overskygge eller gjemme det feminine ved språklige diskurser (2006, s. 26). Butler beskriver også hvordan Foucault mente at språklig grammatikk bidrar til å skape en kunstig sammenheng mellom de binære kjønnene, som bidrar til å undertrykke et spekter av kjønnsidentitet og seksualitet som ikke er konform med heteroseksualitet (2006, s. 26). Det blir også sitert hvordan Wittig beskriver hvorfor det ifølge henne bare finnes et kjønn, nemlig det feminine. Hun skildrer at det er slik, fordi det maskuline kjønn blir oppfattet som det generelle og universelle, og vil at den sosiale diskursen om kjønn skal elimineres, slik at kvinner også kan bli universelle subjekt (Butler, 2006, s. 27).

Gender Trouble ble først utgitt i 1990, og det har skjedd endringer siden da innenfor feminisme og likestilling, der *Gender Trouble* i større grad skildrer kvinner i forhold til menn. I dag er det større åpenhet for mennesker som identifiserer seg som LHBT – og nyere skeiv teori tar for seg et bredere spekter. Judith Butler beskriver sosialt kjønn som performativt, altså noe man «gjør» og fremstiller med handlinger fremfor noe man er født med: «There is no gender identity behind the expressions of gender; that identity is performatively constituted by the very “expressions” that are said to be its results» (2006, s. 34). Butler argumenterer for

at sosialt kjønn og kjønnsidentitet er hvordan man kontinuerlig uttrykker seg selv som en opptreden. Man uttrykker seg slik samfunnet oppfatter hva en kvinne eller mann er, og hva som er maskuline eller feminine trekk. Det blir argumentert at det ikke er noe bak det å praktisere kjønn, fordi det er disse eksterne faktorene som determinerer hva kjønnsuttrykket er (Butler, 2006, s. 34).

Skeiv teori springer altså ut fra feministisk teori, der skeiv teori fokuserer på å peke ut og poengtere heteronormative praksiser i samfunnet. Skeiv teori ønsker å oppnå et fordomsfritt samfunn der sosialt kjønn ikke eksisterer slik det gjør i dag. Fokuset ligger også på å vise hvordan folk som identifiserer seg som LHBT, blir urettferdig behandlet av samfunnet rundt dem, og hvordan dette er skadelig for dem. Skeiv teori i litteratur analyserer og dekonstruerer hvordan bøker kan bidra til å forsterke heteronormative praksiser og fordommer mot LHBT.

Kjønn uttrykt barnelitteratur

Barn ser ofte til fiksjon når de leter etter rollemodeller å se opp til og beundre (Goodman, 1996, s. 16). Forskning fra 80-tallet viste at barnemedia, særlig tegneserier, ofte inneholdt et veldig ubalansert representativt forhold mellom antall menn og antall kvinner. Det var veldig tydelig flere mannlige enn kvinnelige figurer. Bob Hedge og David Tripps forskningsarbeid *Children and Television* fra 1986 viste også at måten kjønnsroller ble presentert på TV, ble internalisert av barn selv. Barna hadde færre sterke kvinnelige rollemodeller å se opp til, og denne ubalansen i fremstillingen av kjønnsroller kan farge barnas egne liv (Goodman, 1996, s. 11). Forskningen viste også at barna prøvde å finne likekjønnede rollemodeller å se opp til og foretrakk dette når de så på tegneserier, men dette var i praksis mye vanskeligere for jentebarn (Goodman, 1996, s. 12). Feministisk teori har sett på gamle eventyr og tegneserier og analysert og kritisert deres fremstilling av kjønnsroller (Goodman, 1996, s. 15). Eksempler på dette er disneyfigurene Snøhvit som må bli reddet av en mann, Tørnerose som blir reddet av en mann og Rapunsel som blir reddet av en mann. Alle disse fortellingene har også blitt til animerte barnefilmer, som er bygd opp for at barn skal kunne sammenlikne seg med og se opp til hovedpersonene som rollemodeller (England, Descartes, & Collier-Meek, 2011, ss. 555-556). I de siste årene er det kommet flere disneyfilmer med en kvinnelig hovedkarakter som ikke må reddes av en mann, og disse filmene blir omtalt som progressive i forhold til flere andre disneyfilmer. Et eksempel på dette er animasjonsfilmen *Frost* (2013) (NJ, Ab Rashid, Abd Rahman, & Basirah, 2016, s. 236).

«Children's literature is often our first encounter with written words. The stories told and the morals which unfold help to shape our views as we learn to read and take meaning from what we read» (Goodman, 1996, s. 16). Den ubalanserte fremstillingen av kjønn endret seg til en viss grad fra 70-tallet til 90-tallet i Nord Amerika, grunnet den økende utredningen av feministisk litteraturkritikk (Claudi, 2013, s. 188). Litteratur på et generelt plan viser seg historisk sett å være veldig ubalansert, med menn i hovedrollene, menn som de eneste deltagende i samtaler og som aktive og aggressive helter (Goodman, 1996, ss. 16-17). Barn har historisk sett hatt veldig kjønnsidentitetsstereotypiske rollemodeller å se opp til i litteratur og media. Dette kan vise seg å ha noe å si for hvordan barn oppfatter verden, hva som er normalt og hvordan de skal oppføre seg når de ser opp til likekjønnede rollemodeller, som skildret i sosial læringsteori (Wood, 2018, s. 19).

Biologisk og sosialt kjønn

Jeg legger i denne oppgaven vekt på skillet mellom biologisk og sosialt kjønn, fordi det er en forskjell på biologisk kjønn og sosialt kjønn. På engelsk er dette lettere å skille mellom enn på norsk, fordi på engelsk er det «sex» og «gender» som skiller det biologiske kjønn og det sosiale kjønn. «Gender» på engelsk er en sosial og kulturell kategori, som defineres ut fra typiske og stereotypiske trekk for hva som er mann og kvinne, og maskulint og feminint (Goodman, 1996, s. vii). «Sex» er det biologiske kjønn man blir tildelt ved fødsel, ved å observere kjønnsorganet til barnet (Wood, 2018, ss. 2-3).

De fleste blir født som biologisk gutt eller jente og fortsetter livet som sosialt betinget gutt eller jente - og etter hvert som mann eller dame. De fleste tar for gitt at det kjønn de er født inn i, er det kjønn de identifiserer seg som gjennom hele livet (Morland & Willox, 2005, s. 134). Det fins en del personer i samfunnet som blir født inn i et biologisk kjønn de ikke identifiserer seg med, og de går gjennom livet mens de stiller spørsmål om hvem de er, og de føler seg aldri som «seg selv» i det kjønn de ble tildelt med ved fødselen (Shaw & Ardener, 2005, s. 39). Medisinsk er dette en diagnose som kan stilles, personer som for eksempel blir født biologisk mann, men identifiserer seg som sosialt kjønn kvinne, går gjennom en prosess for å få denne diagnosen stilt, for å få behandling gjennom hormonterapi og mulige kjønnsbekreftende operasjoner (Shaw & Ardener, 2005, s. 54). Når en biologisk mann går gjennom denne prosessen blir hun til en transkvinne, og identifiserer seg med det kvinnelige og de feminine trekkene, som den kvinnelige kjønnsrolle har i samfunnet.

Begrepet transperson er den mest utbredte termen for å beskrive mennesker, hvis kjønnsidentitet ikke kan kategoriseres som ciskjønn eller binær. Binær vil si at man

gjenkjenner seg i de to binære kjønnsrollene, mann eller kvinne. Tradisjonelt sett ble transpersoner omtalt som transseksuelle, og dette var en medisinsk diagnose fra 1940-tallet. Som regel var dette regnet som personer som ville gå gjennom kjønnsbekreftende prosesser i den binære kjønnsmodellen, mann eller kvinne, som for eksempel en biologisk mann som blir transkvinne. I dag er transbegrepet et enda mer inklusivt begrep, som også omfatter personer som ikke føyer seg etter den binære kjønnsmodellen, men som kategoriserer seg utenfor og kaller seg ikke-binær. Begrepet blir allikevel diskutert i stor grad, fordi man må ta flere hensyn rundt selve definisjonen av kjønnsidentitet. (Wood, 2018, s. 21). Kjønnsidentitet er et spekter der det er flere faktorer som spiller inn med hensyn til hvordan mennesker velger å uttrykke og identifisere seg.

Kjønnsidentitet

Hvordan kjønnsidentitet tradisjonelt formes, er viktig å ta med seg når en skal undersøke kjønnsidentitet i barne- og ungdomslitteratur. Kjønnsidentitet er ikke fast, og det har endret seg, spesielt de siste tiårene. Det stilles spørsmål ved hvordan man uttrykker kjønn, og de tradisjonelle faste rollene blir utfordret og endret. Nye termer for kjønnsidentitet har formet seg, og mennesker har mulighet til å uttrykke seg og gjenspeile sin kjønnsidentitet mer autonomt og fritt, enn innenfor det som blir kalt cis-kjønnete rammene. Begrepet «cis» kan brukes for å beskrive sitt eget kjønn, når biologisk kjønn og sosialt kjønn er det samme. Cis betyr at alt er på «samme side», trans betyr det motsatte - at biologisk og sosialt kjønn ikke samstemmer (Wood, 2018, s. 22).

Man kan ikke endre sitt biologiske kjønn, for det er bestemt fra fødsel hvilke kromosomer man har, om man er XX (kvinne) eller XY (mann) (Wood, 2018, ss. 11-12). Noe man kan endre, er hvordan man uttrykker kjønnsidentiteten og kroppen sin. Kjønnsidentitet henger ofte sammen med det biologiske kjønn et menneske har, men det er ikke bestemt av det biologiske kjønn. Normalen er allikevel at kjønnsidentitet og biologisk kjønn spiller sammen, noe som skaper forventninger om hvordan mennesker skal oppføre seg i den kulturen de blir født inn i. I den vestlige verden er dette veldig fremtredende, og starter allerede når barnet er i magen. «Er det en gutt eller en jente?», barnet blir kledd i blått eller rosa når det blir født. Når man besøker lekeavdelingen i en butikk, møter man en jenteavdeling fullt av rosa, prinsesser, babyer, klær og dukkehus, mens gutteavdelingen ofte er full av superhelter, store og sterke menn, svart og blått, cowboyer, politikostymer og sverd og pistoler. Dette er et resultat av tradisjonelle kjønnsroller som har bidratt til å forme hvordan jenter og gutter blir behandlet og hva slags oppførsel som blir forventet av dem (Wood, 2018, s. 19). Noe av dette

kan komme av naturlig biologisk kjønn og oppførsel, der en har observert at gutter ofte leker og bygger store tårn og tar mye plass, mens jenter bygger mindre, men mer intrikate ting når de leker (Wood, 2018, s. 42). Eksperimenter viser også at voksne leker forskjellig med guttebabyer og jentebabyer. En baby ble kledd i ulike klær, stereotypisk blå eller rosa. Forskere observert hvordan de voksne lekte med babyen, og det viste seg at om babyen var kledd som gutt, ble leken mer aktiv og voldsom, enn om barnet var kledd som en jentebaby. Da var det mer forsiktig og rolig lek. Det er ikke lett å si om gutter og jenter trekkes til biler eller dukker avhengig av biologisk kjønn, eller om de har blitt betinget fra fødselen av ettersom hvordan de blir behandlet av de voksne rundt dem (Wood, 2018, s. 31).

Prosessen barn går gjennom i barndommen bidrar mye til å forme dem, for å forberede dem på å delta i de eksisterende kjønnsrollene i samfunnet. De blir oppdratt til å observere og ta del i sosiale koder og lærer hva som er akseptabel oppførsel. Uttrykk som «Du slår som en jente», «Du løper som en jente» og engelske uttrykk som «man up» eller «grow some balls», er alle språklige diskurser som bidrar til å forsterke kjønnsroller. Ved å omtale fysisk aktivitet blant jenter som nedverdiggende, og å si at man må oppføre seg som en mann for å bli tøff eller å ta tak i en vanskelig oppgave, legges det klare føringer for hvordan de ulike kjønnene blir oppfattet og hva som er forventet av de ulike kjønn (Swim, Mallet, & Stangor, 2004, ss. 117-118).

Ifølge teorien om schemata, vil alle inntrykkene vi mottar og den betingning og forming vi blir utsatt for i oppveksten bidra til å forme vår indre schemata. Hjernen vår fungerer slik at den kategoriserer, sorterer og organiserer alle inntrykkene vi mottar i løpet av en dag, ofte er dette inntrykk vi allerede har møtt på eller opplevd, og da går disse inntrykkene allerede i ferdig organiserte kategorier. Om vi møter på noe nytt, finner ikke hjernen vår en plass der den kan rydde bort dette inntrykket, og da tar det større plass i vår bevissthet og vi stopper kanskje mer opp og tenker over eller reagerer på det (Wood, 2018, s. 30). Det er dette som er «schemata», om vi ikke hadde hatt denne prosessen hadde hjernen vår blitt overbelastet og vi hadde ikke kunne klart å fungere. Schematateorien kan også videreføres til *Gender Schemata Theory*. Sosiale kjønnsroller blir formet og betinget for oss i løpet av oppveksten, og disse inntrykkene blir ryddet, kategorisert og satt merkelapp på av hjernen vår. Om vi ser en mannlig brannkonstabel (tidligere brannmann), reagerer vi kanskje på dette mindre grad enn om vi møter på en kvinnelig brannkonstabel (Wood, 2018, ss. 31-32). Dette kan man også observere når man tenker på tidligere politimann, nå politibetjent, og arbeidstittelen helsesøster som nå er helsesykepleier (Utdanning.no, u.d.). Kjønnsschemata bidrar til å

videreføre hva som forventes som mann eller kvinne, basert på hva som blir oppfattet som kvinnelig og mannlig (Wood, 2018, ss. 30-31). Samfunnets hetereonormative tenking kan bidra til hvordan man oppfatter seg selv som person, og hvordan man former sin egen kjønnsidentitet.

Det fins flere tradisjonelle teorier om hvordan man former kjønnsidentitet, og disse baserer seg på hvordan barndommen vår er. Sosial læringsteori baserer seg på at barn former kjønnsidentiteten sin ved å observere likekjønnede omsorgspersoner og imiterer deres oppførsel. De observerer også hvordan de ulike kjønnene oppfører seg, og blir behandlet av andre mennesker. Sosial læringsteori viser hvordan barn gjennom betinging lærer hvordan de skal oppføre seg på grunnlag av kjønn (Wood, 2018, s. 19). En annen teori er kognitiv utviklingsteori, som tar utgangspunkt i at kjønnsidentitet formes gjennom et barns modningsprosess jo eldre det blir, der oppfatning av kjønn formes ettersom deres kognitive egenskaper utvikles, og der språk også kan ha noe å si (Wood, 2018, ss. 19-20). En tredje teori er psykodynamisk teori, som tar utgangspunkt i Freuds psykoanalytiske teori. Denne teorien har som utgangspunkt at barns kjønn formes av hvordan de oppfatter foreldres oppførsel, og deres forhold til deres likekjønnede forelder. Det beskrives som Ødipuskompleks for gutter og Electrakompleks for jenter, der en incestuøs tiltrekking til sin likekjønnede forelder blir løst. Teorien vektlegger også at jenter skylder på sin biologiske mor for tap av penis, mens gutters frykt for å miste sin penis stammer fra deres biologiske far (Wood, 2018, s. 18).

Vårt tradisjonelle schemata for kjønnsroller i den vestlige verden, har endret seg de siste tiårene. Den feministiske revolusjon på 60- og 70-tallet bidro i stor grad til å utfordre de tradisjonelle kjønnsrollene hos menn og kvinner, der kvinner krevde like rettigheter som menn (Rivkin & Ryan, 2017, s. 893). I dag er dette fortsatt relevant og et viktig tema, men feminismen har utviklet seg siden da. En annen gren som har sprunget ut av feminismen, fokuserer på rettigheter og likhet for alle kjønnsidentiteter. Rivkin og Ryan påpeker at denne utviklingen utfordrer mange menneskers opparbeidede schemata i den vestlige verden, fordi mer oppmerksomhet viet til utradisjonelle kjønnsidentiteter kan bidra til å spre mer kunnskap og forståelse Dette kan gjøre det enklere for flere mennesker å akseptere at ikke alle faller inn under det tradisjonelle «gutt eller jente» (2017, s. 900).

Kjønnsidentiteter uttrykt i dag

I dag kan man se flere mennesker som ikke identifiserer seg med de tradisjonelle kjønnsrollene i film, tv-serier, på nyhetene, i avisene og som ledere eller politiske figurer. Dette er en endring i forhold til hvordan LHBT (Lesbiske, homofile, bifile og transpersoner) ble fremstilt i samfunnet for ti år siden (Bufdir, 2020). LHBT er en betegnelse for mennesker som ikke definerer seg tradisjonelt når det gjelder kjønnsidentitet og seksualitet, der tradisjonen viser at det er mann og kvinne med heterofilt samliv som er normen. Det fins også en annen versjon av betegnelsen: LHBTQ, der q-en står for queer (skeiv) (Foreningenfri, u.å, a). LHBT-organisasjoner viser hvor mange som ikke identifiserer seg med tradisjonelle kjønnsrollemønstre, og utfordrer tradisjonene for å vise hva som også er normalt i dagens samfunn. De representerer et mangfold av identitetskategorier (Foreningen FRI, u.d.). De ulike organisasjonene fungerer som en gruppe, der en kan finne støtte og samhold om man identifiserer seg utenfor de tradisjonelle rammene for kjønnsidentitet i samfunnet.

Begrepet transperson er også det å være «kjønnsflytende» og «ikke-binær». «Kjønnsflytende» betyr at man er flytende mellom kjønn, og skifter mellom hva man identifiserer seg som og hvordan man uttrykker seg ut ifra for eksempel maskuline eller feminine trekk. Ikke-binære definerer seg ikke som mann eller kvinne og de trekkene disse kjønnene har, og føler at kjønnsidentiteten deres ikke oppleves som verken mann eller kvinne. Dette er bare et par begreper om kjønnsidentitet og uttrykk som tilhører LHBT. Det er et stort spekter av kategorier og kjønnsidentiteter, der det er den individuelle person som kategoriserer sin egen identitet (Arntzen & Kahrs, s. 22, 2013). Det er også viktig å skille mellom seksualitet og kjønnsidentitet. Seksualitet betegner hvem du er tiltrukket av, mens kjønnsidentitet er en del av din identitet, altså hvem man er og hvordan man uttrykker seg gjennom livet. Selv om LHBT inkluderer både ulike seksualiteter og kjønnsidentiteter, er det altså et viktig skille mellom disse (Arntzen & Karhs, 2013, s. 14). Bruken av begrepene om blant annet transpersoner har blitt mer inkluderende de siste årene, og viser kanskje en større aksept for å vise at man ikke tilhører samfunnets tradisjonelle roller, men heller kan uttrykke seg som den man virkelig er (Arntzen & Kahrs, s. 21, 2013). For mange oppfattes begrepet transperson som det man kan kalle en tradisjonell oppfatning av transperson, der man er født i feil kropp, og vil uttrykke seg som motsatt kjønn av det man er biologisk født som. I dag brukes transperson som et samlebegrep for personer som ikke identifiserer seg som sitt biologiske kjønn (Arntzen & Karhs, 2013, s. 22), og som velger å uttrykke seg på en måte som speiler kjønnsidentiteten deres.

KAPITTEL 2: GUTT OG JENTE LATER SOM

Gutt og Jente later som ble nominert til Brageprisen i 2017. Juryen skildrer boken som en barnebok som lett illustrerer og fører historien framover fra et barneperspektiv, og viser hvor fargerik og voldsom barnelek kan være. De påpeker også hvordan forfatteren klarer å formidle hvordan lek kan være grensesprengende, der Gutt og Jente lett bytter om på identiteter, men hun skildrer også hvor grensene går mellom lek og hva som er alvor (Brageprisen, 2017).

Gutt og jente later som er en kort barnebok med illustrasjoner og enkelt språk. Boken omhandler hovedpersonene «Gutt» og «Jente», og en voksenperson, kalt «Voksen». Gutt og Jente leker sammen, og Gutt later som han er bjørn mens Jente later som at hun er redd. De leker og ender opp med å falle og skade hverandre, da blir Gutt en sint bjørn, og Jente en sint slange og de skader hverandre. Begge ender opp med å gråte og føler at det ble veldig dumt. De innser også at de ikke vil være bjørn eller slange lenger, men bare «meg» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 7)¹. Voksen kommer inn i bildet og trøster barna. Etter dette spør Gutt om Jente er slange, men hun svarer at hun «er [...] bare Jente» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 9). Jente spør gutt om han er bjørn nå, og gutt svarer det samme, «han er bare Gutt» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 9).

De stadfester at de er seg selv, men også at de finner dette litt kjedelig. Derfor bestemmer de seg for å være hverandre, og bytte klær. De bestemmer seg også for å bytte hår, noe som fører til at de klipper håret til hverandre, og limer på hverandre sitt hår på hvert sitt hode. Dette synes de blir fint. Voksen kommer inn og blir sur over det som har skjedd, og spør om hvorfor de gjorde dette. De svarer at de gjorde dette for å være hverandre og at de da må se ut som hverandre også. Voksen svarer at man kan bare late som at man ser ut som hverandre. Gutt og Jente hadde ikke tenkt over dette. Voksen reagerer bare med å svare «Klippet er klippet og limt er limt» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 14). Gutt og Jente leker nå som Gutt-Jente og Jente-Gutt, helt til de blir lei av å bare leke dette.

Jente lurte på om de skal være dyr igjen, og Gutt vil være Bjørn. Jente svarer at siden hun er Gutt nå, skal hun være bjørn og Gutt skal være Slange. Dette ender opp med at Gutt og Jente starter å krangle om hvem som er Gutt og Jente, og hvem som er bjørn og slange. De lugger hverandre til de begynner å le, fordi de lugger sitt eget hår av hverandre. De glemmer det de krangler om, og Jente leker bjørn, og Gutt leker slange. Begge er nå bjørn og slange, de

---

¹ Siden boken ikke opererer med sidetall, gir jeg den sidetall fra første side.

syns det er gøy å bare late som. Etter hvert bytter de tilbake til sine egne klær, og hjelper hverandre med å lime sitt eget hår på deres egne hoder. «Nå er de seg selv igjen. Nesten. Gutt er bare Gutt. Jente er bare jente» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 23). Boken avsluttes med at Gutt og Jente leker sammen. Av og til later de som og kler seg ut, «men de blir alltid seg selv igjen. Nesten» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 25).

Boken er full av store illustrasjoner og korte setninger som driver handlingen fremover. Illustrasjonene er fargerike og tar mye plass for å uttrykke hvilke følelser hovedpersonene i boken viser. Gutt og Jente leker sammen i forskjellige rom, som er full av både planter og kosebamser. Hovedpersonene har også tydelig illustrerte ansiktsuttrykk som reflekterer handlingen. Når Gutt uheldigvis faller på Jente, så har Gutt et sjokkert uttrykk, mens Jente er mer sint. Når Gutt og Jente krangler eller slåss, er siden og rommet farget oransjerødt, og kan signalisere intensiteten ved kranglingen. Det kommer også tydelig frem når Gutt og Jente gråter, med triste og skremte ansiktsuttrykk. Når Voksen kommer inn i bildet, er illustrasjonene veldig store og luftige. Illustrasjonene er fulle av farger, og hver gang Gutt og Jente leker Slange og Bjørn blir sidene fulle av farger og blomster, som en jungel av fantasi. I det følgende skal vi se hvordan jeg kommer til å analysere boken ved å nærlese den fra et kjønnsperspektiv, der jeg fokuserer på viktigheten av lek hos barn, og opparbeidede holdninger hos barn. Jeg vil i denne analysen argumentere for hvordan kjønnsidentitet tematiseres og kommer til uttrykk hos Gutt og Jente, når de utforsker grensene mellom lek og eksperimenter med identitet.

Analyse

Kjønnsroller i lek

I *Gutt og jente later som* (Larsen & Johnsen, 2017) er det særlig to ting som blir tydelig; For det første er boken bygget opp rundt hvordan barn tilegner seg kjønnsroller og lærer seg de tradisjonelle kjønnsrollene. For det andre tar boken for seg det frigjørende ved den barnlige leken og kontrasterer den mot de voksnes realistiske blikk på verden. Boken tar for seg og illustrerer hvordan barn oppfatter kjønnsroller, og hvordan de bringer tradisjonelle - og utradisjonelle kjønne oppfatninger inn i leken sin.

Billedbokanalyse

Gutt og jente later som er en billedbok for barn i aldersgruppen 3-6 år, som utforsker kjønn og identitet gjennom lek, hos barn. Bøker for denne aldersgruppen som omhandler viktige tema, blir ofte fremstilt virkelighetsnære for barn, og stammer fra en erfaringsnær tradisjon (Birkeland, Mjør, & Teigland, 2018, s. 124). Møtet mellom bilde og tekst skaper ikonotekst,

der ikonotekst vil si teksten disse modalitetene skaper sammen (Birkeland, Mjør, & Teigland, 2018, s. 98). Forankring og avløsning er to ulike ikonotekstprinsipper som spiller på hverandre, der forankring viser hvordan det er sammenheng mellom bilde og tekst, og avløsning viser hvordan bildet kan overskride teksten og utvider assosiasjonene til leseren (Birkeland, Mjør, & Teigland, 2018, s. 118). For å analysere boken skal jeg undersøke og bruke sammenhengen mellom illustrasjonene og teksten, og bruke kjønnteoriene jeg løftet frem i forrige kapittel - for å vise hvordan kjønn og identitet blir fremstilt fra et kjønnsperspektiv i boken. *Gutt og Jente later som* kan kategoriseres som en bok med emosjonell konflikt. Bøker under denne kategorien har hovedpersoner som er små barn, og de har meninger, interesser og havner i konflikt med de nært dem (Birkeland, Mjør, & Teigland, 2018, s. 107). Gjennom å analysere *Gutt og Jente later som*, vil jeg vise hvordan denne boken i et kjønnsperspektiv tar for seg kjønnsidentitet hos barn.

Boken fremstår pedagogisk oppbygd, der første del tar for seg Gutt og Jente som påtar seg roller som ulike dyr under lek. Andre del tar for seg når Gutt og Jente bytter identitet med hverandre, og igjen vil påta seg roller som ulike dyr når de leker, men som hverandre. For å analysere hvordan kjønnsroller og identitet former barns lek, vil det være nærliggende å analysere den første leken Gutt og Jente har, fordi den danner grunnlaget for å etterpå analysere identitetsbyttet Gutt og Jente eksperimenterer med under lek. Siden boken er illustrert, vil det være naturlig og først presentere hvordan boken fysisk ser ut, for å ramme inn forholdet mellom bilde og tekst.

Illustrasjonene kommuniserer fantasi og lek

Billedbokens perm er kvadratisk og hvit, med en illustrasjon av hovedkarakterene på fremsiden. De sitter i noe som ser ut som en vinduskarm, og ser direkte på leseren av boken. Dette er de to karakterene Gutt og Jente som boken handler om. De er illustrert fargerike og visuelt ulike, men det er ikke lett å si hvem som er Gutt og hvem som er Jente. Forskjellen på dem er at den ene har kortere krøllete hår, og den andre har lengre rettere hår. Innsiden av permene er dekket av en hel illustrasjon med hvit bakgrunn. Det er bare tegnet ulike klær som ligger hulter til bulter, med en katt som slapper av. På tittelbladet er Gutt og Jente illustrert, og ved å tolke ansiktsuttrykkene deres, kan det virke som de kanskje kjeder seg. All denne informasjonen gir og et tidlig inntrykk av at boken handler om lek og identitet. Navnene til barna i boken er Gutt og Jente, som tydelig signaliserer at dette er viktig for fortellingen fra et kjønnsperspektiv, og rotet vi blir møtt med i starten viser at her er det barn som leker.

Bakgrunnen til illustrasjonene i boken er hvite, med noen unntak. De ulike bakgrunnene til sidene i boken er ofte ensfargede, noe som indikerer at bakgrunnen er ladet med mening. Denne kan tolkes på ulike måter, men det er nærliggende å forstå den i forbindelse med karakterens følelser, særlig når de fortolkes i sammenheng med ansiktsuttrykk og bruk av farger. Boken fremstiller det slik at man kan lese og tolke mye ut fra å observere ansiktsuttrykkene, situasjonene og fargenes samspill. Når Gutt og Jente leker og lever seg inn i rollen som dyr, blir for eksempel bakgrunnen farget i sterke farger som signaliserer at nå flytter de seg inn i fantasiverden og har det morsomt sammen. Rommene de leker i blir illustrert flytende sammen med fantasiverden, dette blir illustrert ved de sterke fargene omgivelsene rundt dem får. På første oppslag møter vi Gutt og Jente som leker, teksten beskriver at Gutt later som han er en bjørn og at Jente later som om hun er redd. Dette speiles godt i bildeillustrasjonen, fordi ansiktsuttrykkene til Gutt og Jente viser disse følelsene. Boken illustrerer gjennomgående sammenheng mellom tekst, fargebruk i illustrasjon og illustrasjon av følelsene hos Gutt og Jente. Dette kan skape en trygghet hos leseren, som er barn. Samspillet mellom illustrasjoner og tekst gjør at barn heller stiller spørsmål ved hvordan boken tar for seg forskjellen på identitet og rollelek, istedenfor og måtte tolke hvordan Gutt og Jente føler seg.

Bevissthet om identitet som grunnlag for lek

Når Gutt og Jente faller kan man se på illustrasjonen at Gutt og Jente er overrasket og sur, teksten skriver også at det gjør vondt. På neste side får vi se Gutt og Jente illustrert med sinte ansiktsuttrykk, dette speiles i teksten: Det står at Gutt blir en sint bjørn, og Jente blir en sint slange. Dette er i motsetning til da de lekte, for da lot de som, men nå er de som de sinte dyrene. Leken har utviklet seg til alvor, og de oppfører seg som dyr: «Jente blir en sint slange. Hun snor seg mot bjørnen og hveser» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 4). Dette er en form for opptreden, der barna bruker dyrs stereotypiske oppførsel. Vi kan trekke paralleller til dette og Butlers teori om kjønn som en opptreden - der kjønn er hvordan man oppfører og fremstiller seg, altså en opptreden for resten av samfunnet man tilhører. Det er nettopp dette Gutt og Jente gjør når de krangler, de påtar seg rollene som dyr og har en opptreden for hverandre. Dette underbygges av bakgrunnsillustrasjonen som er fargerik og full av planter, og fremstår visuelt som en jungel. Det skaper et bilde av at Gutt og Jente lever seg inn i dyrerollene i den grad at de føler de nå er i jungelen. Lek er en arena hos barn, der de lærer seg å samhandle med andre, men også hvordan de blir oppfattet av andre og hva som blir forventet fra andre. Lek lærer også barn hvor grensen går hos andre, særlig etter hvert som de blir eldre. Gutt og

Jentes utblåsning når jungelleken går over styr, viser at Gutt og Jente kanskje ikke har lært hvor grensen går enda, og hva som skiller deres «jeg» fra rollene de påtar seg under leken.

Krangelen til Gutt og jente fortsetter, og bakgrunnen er farget i signaloransje. De har sinte ansiktsuttrykk og teksten skriver at de slår og biter hverandre. Gutt og jente har nå levd seg så inn i rollene når de krangler, at de ikke leker lenger: «Bjørnen slår slangen. Slangen biter bjørnen» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 5). I dette øyeblikket er de ikke Gutt og Jente, men de opptrer som Bjørn og Slange. Gutt og Jente har endret identitet i denne situasjonen, og måten de oppfører seg på minner igjen mye om Butlers beskrivelse av kjønn som opptreden. Forskjellen er at det ikke handler om kjønn, men om roller og identitet i leken. Skillet mellom lek og virkelighet har blitt visket bort når følelsene tar overhånd for Gutt og Jente. Barn har vanskeligere for å regulere følelser og å sette situasjonen i perspektiv. De lot som de var dyr, men de har glemt at de bare leker og «later som», og derfor kan denne krangelen ha oppstått. De utøver lekerollene sine i den virkelige verden mot hverandre, for de klarer ikke å skille leken og virkeligheten. Om de hadde kunnet gjort dette, ville nok ikke krangelen oppstått, for de ville hatt en større forståelse for at uhell skjer. Dette viser hvor mye ens egen opptreden og hvordan man behandler andres opptreden, påvirker sosial omgang, også på et barnenivå.

Etter at leken og krangelene er ferdig, er hele bakgrunnsillustrasjonen hvit. Jungelen vi så i forrige oppslag er en knust plante nå, Illustrasjonen og teksten fremstår som en helhet, og vi leser at begge ligger og blør og gråter, og de føler at alt er dumt. Fantasiverdenen Gutt og Jente hadde levd seg så godt inn i – der de tok på seg og utøvde rollene som dyr, har nå slått sprekker og mottageren blir tatt med tilbake til stuen og den virkelige verden. En stor voksen er nå illustrert midt i bildet, og bidrar kanskje å ta med barna til virkeligheten og ut av lekerollene sine. I dette oppslaget er det også første gang i teksten at Gutt og Jente sier noe direkte, og de sier at de ikke vil være bjørn og slange lengre - men bare seg selv. Dette kan tolkes som at når de kommer tilbake til virkeligheten og ut av lekesituasjonen, blir de kanskje skremt over at de gikk så langt. Når de etterpå sier at de bare vil være seg selv, gjenkjenner de seg nok ikke i rollene de gikk inn i som dyr, og vil bekrefte at denne leken er over og at de kan stole på at de bare er Gutt og Jente ovenfor hverandre.. Selv om Gutt og Jente ikke sier det direkte, kan kanskje barn lese og få et større perspektiv på at det er forskjell på å late som og leve seg inn i og bli en rolle under en lek, og at dette kan skilles fra hvilken identitet og rolle de har i virkeligheten.

Leken skaper bevisstgjøring om identitet

Boken handler om at Gutt og Jente later som at de bestemmer seg for å bytte identitet med hverandre, under lek. Allikevel blir vi introdusert for leken med dyrerollene først. For barn kan dette være lesing som gir dem et grunnlag for å aktivt begynne og tenke over at det er forskjell på rollelek og hvilken identitet de har i virkeligheten. Når leseren blir introdusert for at Gutt og Jente vil bytte identitet og derfor kjønn med hverandre, har leseren allerede et grunnlag for å kunne skille mellom å være og å late som. Selv om leken som dyr ikke omhandler kjønn, bidro leken til å sette lek, identitet og den virkelige verden i perspektiv på en måte som barn kan relatere seg til. Når de så møter et vanskeligere tema i boken, kjønnsidentitet, er de allerede forberedt på å ha større forståelse på skillet mellom roller i lek og i virkeligheten.

Etter hendelsen med Bjørn og Slange, sitter og ligger Gutt og Jente i en vinduskarm. Bakgrunnen er igjen hvit, men med en vill og gul jungel som kan sees ut fra vinduet. I dette oppslaget spør Gutt og Jente hverandre om de er bjørn og slange nå, men begge svarer bare at de er seg selv. Boken har i første del tatt mottageren, som er barnet, gjennom en reise der de har fått oppleve at Gutt og Jente levde seg inn i roller som tok overhånd, og havnet i en voldsom krangel, som løste seg til slutt. Gutt og Jente fikk ved hjelp av trøst hos Voksen rom for å ta en pause og reflektere over hva som hadde skjedd. Voksen kommer også med et par kloke ord om at de bare kan late som, og at de ikke må være noe under rollelek, de kan bare late som. Dette tydeliggjør skillet for Gutt og Jente. Barn i den alderen har ofte problemer mellom å skille lek og virkelighet, dette ser vi også i boken hos Gutt og Jente. Tar vi med oss Butlers perspektiv inn i lesningen av denne boken, om kjønn som noe utøvd og sammenligner det med rollelekene til barna, er det trolig at Gutt og Jente spør hverandre om de er seg selv igjen etter leken- fordi de er usikre på hverandres roller og identitet etter at leken ble til en krangel. Gutt og jente ble til rollene de lekte, de lot ikke som lenger og da ble det veldig ekte og voldelig. De spør hverandre om hvem de er, for å være tryggere på hverandres roller og identitet i virkeligheten. Barn som leser dette, reflekterer kanskje da over virkelig identitet kontra rollelek. Når Gutt og Jente bestemmer seg for å ta leken videre med å bytte identitet med hverandre, tar boken identitetsspørsmålet et skritt lenger og fremstiller kanskje både moderne og tradisjonelle kjønnsroller for barn. Dette åpner for å bevisstgjøre barna som leser, om skillet mellom rollene deres i lek og i virkeligheten.

Rolleleken styrker bevisstheten om kjønnsidentitet

Illustrasjonene i boken viser oss at Gutt og Jente kjeder seg etter at de er ferdig med å leke dyr, noe teksten også forteller oss. Bakgrunnen er farget helhvitt. Gutt og Jente snakker med hverandre, «“Jeg er meg”, sier Jente. “Og du er deg”, sier Gutt» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 10). Det beskrives som at det er fint, men også kjedelig for dem. Gutt og Jente har kanskje nettopp begynt å fundere rundt sin egen og hverandres identitet, fordi det ble bevisstgjort for dem etter jungelleken. Neste side kan tyde på at selv om leken tidligere tok overhånd, så var det gøy å bytte på rollene og være noe annet, eller noen andre enn seg selv. Dette inntrykket forsterkes når Gutt og Jente foreslår en ny lek der de vil late som om de er hverandre, og Gutt spør om de skal bytte klær.

Det kan tolkes som om Gutt og Jente har identifisert og blitt mer bevisst på at de er to forskjellige personer etter jungelleken. Det virker som om Gutt og Jente føler at klærne de bruker er med på å signaliser et skille mellom to ulike personer og kjønn. Når de starter den nye leken og skal bytte identitet med hverandre, spør Jente om de skal bytte hår, og Gutt sier seg enig. Jente spør kanskje om at de skal bytte hår, fordi Jente føler at hår er en viktig indikator som skiller kjønnene og identiteten deres. Butlers teori om kjønn kan forklare denne holdningen hos Jente, fordi Butler skildrer kjønn som noe man utøver og presenterer seg som for omverdenen, og der hår kan være en viktig indikator. Det er illustrert at Gutt og Jente sitter og står på hver sin stol, der den ene limer på håret til den andre, slik at de kan bytte identitet. Teksten forteller oss at dette blir fint. Måten Gutt og Jente tenker kjønn fremstår som performativt, de bytter fysisk utseendet, og de går så langt som å bytte hår. Vi kan ikke anta at Gutt og Jente differensierer bevisst på at de er to ulike kjønn, men bare at de vet de har to ulike identiteter, og føler de må bytte klær med hverandre for å kunne være hverandre. Gutt og Jente føler de må bytte hår i tillegg til klær, fordi det er en del av det som identifiserer dem som individer. De legger altså stor vekt på fysisk utseende som faktorer som definerer deres identitet. Ubevisst kan det allikevel bety at Gutt og Jente er klar over at de er to forskjellige kjønn. Navnene deres er Gutt og Jente, og barna som leser forholder seg jo til at dette er navnene deres, men også kjønnene deres. Derfor kan det være naturlig å anta at Gutt og Jente bytter klær og særlig hår, fordi det er pekere på kjønnene deres. Tradisjonelt sett er det en norm for at jenter ofte har langt hår, og gutter har kortere hår. Dette kan være med på å ubevisst påvirke Jente til å foreslå å bytte hår og gå så langt som å klippe og lime.

Teksten forteller at Gutt og Jente sa at de skulle late som om de var hverandre, men de tar drastiske grep for å se ut som hverandre. Dette illustreres tydelig både tekstlig og billedlig.

Butlers teori viser seg distinkt her, fordi barna ser på hverandres utseende som nøkkelen til hva som identifiserer dem. Boken skriver og viser aldri eksplisitt hvem som er gutt og jente av Gutt og Jente i starten, men om en tenker kjønnsstereotypisk tradisjon, kan det virke som om Gutt har kort krøllete hår, og Jente har langt og slett hår. Dette kan være på grunn av mitt kjønnede schemata om tradisjonelle kjønnsroller som Wood beskriver (2018, ss. 30-31). At Gutt og Jente følte at de måtte bytte hår med hverandre, kan også tyde på at de kanskje har begynt å fylle opp sitt schemata for tradisjonelle kjønnsnormer i deres samfunn. Det kan bety at Gutt og Jente ubevisst vektlegger at de er ulike kjønn. Håret blir derfor en ubevisst viktig faktor for å bytte identitet med hverandre. Dette viser en start på en opparbeidet schemata om kjønn Gutt og Jente har fått fra samfunnet de vokser opp i.

Gutt og Jente har gjort det samme som de gjorde da de lekte Bjørn og Slange - de skulle late som, men fantasien og leken tok over virkeligheten. Barn har ikke samme konsekvenstenking som voksne, og tenker kanskje ikke over at begge er skamklipt og at håret deres ikke vil gro ut på lenge. For dem er det bare gøy og utforskende lek rundt kjønn, identitet og roller. Tidligere i boken sa de at skulle late som, men når Voksen spør så sier de at de vil være hverandre. Språket forfatteren bruker i boken virker å være tydelig i bruken av det «å late som» og det «å være noe eller noen». Dette kan bety at Gutt og Jente ikke har lært å sette tydelige grenser mellom lek og virkelighet, og for dem er det å bytte klær og hår en frigjørende og fantasifull del av leken som etter hvert, naturlig for, dem fører til å være hverandre. Voksen påpeker at de kunne late som om de så ut som hverandre, men som det står i teksten: «Det hadde ikke Gutt og Jente tenkt på» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 14). Sosialt kjønn som en opptreden kommer tydelig frem i Gutt og Jentes lek, ved deres oppfatning av roller og identitet. Gutt og Jente klarer ikke å skille mellom lek og virkelighet enda, og følte at de måtte ta drastiske grep for å opptre som hverandre i leken sin.

Kjønnsidentitetsbyttet for leken har blitt gjennomført, og Gutt og Jente er illustrert der de leker med hverandre som Gutt-Jente og Jente-Gutt. Bakgrunnen er hvit, men det er fargerike leker illustrert i bakgrunnen. Teksten forteller oss at de leker med hverandre helt til de er ferdig med å leke. På neste side oppstår det en konflikt mellom Gutt og Jente, noe teksten og beskriver. Illustrasjonsbakgrunnen er farget hvit, men Gutt og Jente sitter på et mørkt fargerikt gulv omgitt av leker. Fargene er mørke og røde, noe som kan signalisere konflikten som snart skal oppstå. Jente spør om de skal leke dyr igjen, og Gutt sier at han vil være Bjørn. Jente vil ikke at han skal være Bjørn, fordi det er hun som er Gutt nå, og han som er Jente. Gutt og Jente har enda på seg hverandre sine klær og hår, og opptre derfor fortsatt

som om de har byttet kjønn. Derfor skal hun være Bjørn og han Slange, ifølge Jente. Dette kan fortelle oss at Jente allerede har startet et tradisjonelt kjønnschemata - der kun gutter kan være store, skumle og sterke, mens jenter er små slange. Ifølge teorien om schemata er dette noe barn lærer fra sosial praksis hos voksne (Wood, 2018, ss. 30-31).

Gutt og Jente krangler om hvem som er gutt og jente, og hvem som skal være hvilke dyr. Uenigheten løses når de begynner å le av situasjonen, fordi de lugger av hverandres hår. Her får vi også bekreftet at det er Jente som har langt og slett hår, mens Gutt har kort og krøllete – noe som følger de tradisjonelle kjønnsrollene: «Gutt lugger Jente. Håret Jente har på seg, faller av. Det er jo håret til Gutt!» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 17). Illustrert ser vi at den som står med håret sitt i hendene, er Gutt, som har det korte krøllete håret. Selv om boken ikke avslører dette før midt i historien, har nok mange gjettest hvem som var gutt eller jente på grunn av håret. Dette viser hvor sterkt vår kjønnschemata bidrar til å underbevisst skape et inntrykk og forme vår oppfatning av andre. Dette spiller også sammen med Butlers performanceteori, at kjønn er en opptreden, og fremstilling er det som fører til at vi opparbeider oss et kjønnschemata fra vi er barn.

Etter at de er ferdige med den nye krangelen rundt identitetsleken, er Gutt og Jente illustrert lekende på en knallgul bakgrunn og et fargerikt gulvteppe. En stor bjørn og slange leker med hverandre, teksten forteller oss at det er Jente som er bjørn denne gangen, og at Gutt snor seg som en slange. Dette kan bety at Gutt og Jente kanskje hadde en kjønnslig betinget forventning til tildeling av roller under lek, men at det egentlig ikke var så viktig nå de først starter leken og begynner å ha det gøy. Leken var viktigere enn forventningen deres til hvem som skulle være hva. Leken fortsetter og dette er illustrert med en fargerik jungel bak en stor grønn sofa, som også ser ut som planter. Teksten forteller oss på denne siden at Jente leker slange, og Gutt leker bjørn, men også at begge er bjørn og slange, og at de bare later som. Teksten forteller oss at det er gøy å late som, og dette er illustrert ved at ansiktsuttrykkene viser at Gutt og Jente morer seg. At både Gutt og Jente leker som begge dyrene nå, kan bety at deres opplevelse med å bytte identitet som lek - også lærte dem om forskjellen på å late som å være noe i lek, og hva som er virkelighet. Med andre ord ser vi hvordan de får styrket sin egen følelse av identitet og kan skille den fra leken der de bare later som å være noe, siden de har det gøy og det fremstår som enkelt å bytte roller når de leker nå. Kjønnsidebyttet kan også bidra til at Gutt og Jente har fått en sterkere følelse av eget «jeg», noe som kanskje skaper en større trygghet i hvem de er, for de har startet å lære seg hva som skiller dem fra hverandre. Selv om Gutt og Jente byttet klær og hår, betyr det ikke at

de byttet kjønn. Ved fantasifull og utforskende lek fikk de allikevel oppleve kjønnsroller og hvordan det påvirket leken deres – men som Gutt og Jente opplevde, og det barna som leser opplever, spiller kjønn egentlig ikke noen rolle når man leker.

Når leken er ferdig, er bakgrunnen varm og lyserosa, og teksten forteller oss at Gutt og Jente bytter tilbake til klærne sine, noe som også er illustrert. På neste side er det illustrert at Gutt og Jente limer håret tilbake på rett hode. Gutt fokuserer på å lime Jentes hår tilbake, og hun ser fornøyd ut og smiler. Oppslaget på neste side viser at Gutt og Jente står på hodet, og det kan se ut som om de rødmer litt. Teksten forteller oss: «Nå er de seg selv igjen. Nesten.» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 23). At de nesten er seg selv igjen, kan peke på at de ser fysisk annerledes ut siden de klipte og limte hverandres hår, men det kan også peke på at opplevelsen og leken rundt det å bytte roller gav dem større forståelse for identitet og roller. De har kanskje fått utvidet perspektivet sitt om seg selv og andre. Barn lærer mye gjennom lek, og det har nok Gutt og Jente gjort i denne boken, noe vi ser i slutten av boken, der de leker uten at eget kjønn har noen betydning for hva slags dyr de forestiller.

Den voksnes blikk

Teksten forteller oss at Gutt og Jente får både trøst og plaster av Voksen. Voksen roer ned Gutt og Jente – noe man kan se ved illustrasjonen. Gutt og Jente har mer fornøyde ansiktsuttrykk og smiler. De er oppskaket etter at de mistet kontroll over dyreleken, og ble redde over at de kunne bli som en voldelig Bjørn og Slange mot hverandre. Barn som leser dette kan kanskje også bli redde av at Gutt og Jente mistet kontrollen og var slemme mot hverandre, for dette er noe som ofte kan skje blant barn når de leker. Boken underbygger et poeng i hvor vanskelig det kan være for barn å skille mellom lek og virkelighet, og barn som leser boken kan begynne å undre seg over hvem de er som individuell person og hvordan det skiller seg fra når de leker og tar på seg andre roller. Bruken av myke trygge farger og trøst hos Voksen gir også barna som leser en trygghet i at det går an å miste litt kontroll over leken, fordi Voksen er der med trøst og trygghet i en klem, om barna mister kontrollen.

Når Gutt og Jente bytter kjønn som lek, der de bare skulle «late som» - bytter de også fysisk hår. I denne situasjonen beskrives det at Voksen blir sur når hen ser hva de har gjort. Voksen forteller: «Det går an å late som dere ser ut som hverandre» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 14). Deretter får vi leserne vite at dette hadde ikke Gutt og Jente tenkt på. De byttet fysisk utseendet så godt det lot seg gjøre, og dette skiller seg fra leken med dyr, for der kunne de bare late som uten å ta ekstra steg for å endre på utseendet. Videre sier voksen at «Ja ja. Klippet er klippet og limt er limt» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 14). Voksen gjør ikke noe mer

ut av situasjonen, og Gutt og Jente er illustrert veldig fornøyd på en myk oransje bakgrunn. Voksens reaksjon på hårbyttet fremstår som veldig rolig, og skaper kanskje et rom og en trygghet hos Gutt og Jente der de kan fortsette å utforske lek og identitet. Gjort er gjort, og istedenfor å få dem til å rydde opp og avbryte leken, gir hen dem heller et visdomsord og lar dem bare fortsette, selv om hen er misfornøyd. Voksen dukker ikke opp igjen i boken, og gir derfor Gutt og Jente stor frihet til å utforske kjønnsidentiteten sin.

Lek som erfaringsbyggende

Rollelekene til Gutt og Jente er ferdig, og de to siste sidene i boken er en stor illustrasjon av Gutt og Jente som har det gøy med tegning sammen. Jente tegner en tiger og Gutt tegner en slange. Dette er det nok et poeng ved, fordi der særlig Jente tidligere følte at jenter måtte være slanger mens gutter kan være store skumle dyr, tegner de nå dyrene Jente gav kjønnede egenskaper tidligere. Bakgrunnen er hvit, men bordet de tegner på er gult. Teksten oppsummerer og avslutter fortellingen om Gutt og Jente på en tydelig måte. Den første siden av avslutningsoppslaget forteller oss kort: «Gutt og Jente krangler av og til. Men de blir alltid venner igjen» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 24). Neste side er også kort og konkret: «Gutt og Jente kler seg ut og later som av og til. Men de blir alltid seg selv igjen. Nesten» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 25). Teksten på siste siden i boken er den avsluttende, og kanskje den som åpner mest for undring rundt kjønn og identitet hos barn. Gutt og Jente gikk gjennom en hel prosess via lek, der de ubevisst fikk en større bevisstgjøring og perspektiv rundt identitet og lek, og hva det vil si å være og bare det å late som. Gutt og Jente brukte «late som» og «være» om en annen i starten, helt til Voksen påpekte tydelig at det går an å late som. Ved å avslutte med «nesten», betyr det at Gutt og Jente har fått et større forståelse rundt definisjonen av sin egen identitet, så de blir seg selv, men med mer erfaring og kan lettere skille roller i lek og i virkeligheten. Dette ble også poengterte etter at identitetsleken var ferdig: «Nå er de seg selv igjen. Nesten. Gutt er bare Gutt. Jente er bare Jente» (Larsen & Johnsen, 2017, s. 23).

Oppsummering

Boken *Gutt og jente later som* handler om hva som skiller «meg» og «deg», og skillet mellom lek og virkelighet – men også om hvordan underbevisste og forutinntatte oppfatninger og meninger former hvordan barn leker og hvordan de oppfatter hverandre. Barna som leser boken blir tatt gjennom en utforskende og lekende reise som ved enkle grep presenterer kjønn og identitet for leserne, der det tydeligste grepet for barna å følge er at de heter Gutt og Jente, og når de bytter kjønn er det Gutt-Jente og Jente-Gutt. Barn begynner tidlig å oppfatte og følge sosiale praksiser (Wood, 2018, ss. 18-19). Barn som leser boken gjenkjenner seg

kanskje i at Jente for eksempel mener at jenter ikke kan leke tiger, men denne ubevisste holdningen om kjønn blir utfordret i boken, og det viser seg at det ikke er sant. Tydelige grep som dette kan bidra til at barn som leser boken får en mer bevisst holdning til sin egen identitet og kjønn, og hva som skiller dem fra andre barn, men at kjønn bare er en identifiserende faktor for «jeg» og «du», uten at det skal påvirke morsom og fantasifull lek.

KAPITTEL 3: EKSPERIMENTET

Eksperimentet har blitt lest og anmeldt av blant annet NRK og barnebokkritikk.no. Anne Cathrine Straume anmelder for NRK, og påpeker hvordan boken er en stemme som utfordrer og utvider stereotypier. Hun skriver at boken setter ting på spissen for å få frem poeng, blant annet hvordan bikaarakterene er grovt skissert (Straume, *Må en gutt være en gutt?*, 2015). Anmelderen fokuserer på hvordan barn på tur inn i puberteten går fra å være barn der kjønnsrollestereotypisk oppførsel ikke tar like mye plass, som når overgangen til ungdomstiden starter. Hun poengterer også at Harald Nortun på en god måte utforsker hvordan kjønnene blir behandlet ulikt, og også hvordan han får frem at hovedpersonen i boken stiller spørsmål ved disse ulikhetene (Straume, *Må en gutt være en gutt?*, 2015).

Hos barnebokkritikk.no er anmeldelsen skrevet av Kristina Brembach Furuvang. Anmelderen her poengterer hvordan Nortun klarer å skape et realistisk univers som skildrer barns egne tanker og nysgjerrighet om kropp og identitet. Hun skriver også at temaet boken omhandler er veldig relevant for et samfunn der det er vanskeligere å bli akseptert om man skiller seg ut. Boken er for anmelderen en viktig bok som både voksne og barn har godt av å lese (Furuvang, 2015).

Eksperimentet handler om tvillingparet Amund og Amanda, som er på tur for å besøke besteforeldrene sine på Sørlandet. Amanda og Amund blir skildret som stereotypiske barn i overgangen til ungdom, der den ene har interesser for alt som er farlig, som sport, skyting og spill, mens den andre liker å surfe på internett og lese blogger. I dette tvillingparet er det Amanda som er interessert i sport og spill, mens det er Amund som liker å lese blogger. Amund funderer på om det må ha skjedd en feil med dem i livmoren, fordi det burde kanskje vært slik at Amund liker sport og spill mens Amanda liker mote og blogger.

På togturen til besteforeldrene foreslår Amund at de som et eksperiment kan bytte identiteter for å lure besteforeldrene. Amund foreslår det som noe gøy, men tenker for seg selv at han håper hun sier ja. Amund overtaler Amanda til å gjennomføre eksperimentet, og det passer spesielt godt siden Amanda hadde fått maling i håret og måtte barbere det av. «No er det millimeterkort, ho liknar ein soldat eller ein straffefange frå gamle dager. Eller ein heilt vanleg gut» (Nortun, 2015, s. 7). Dette gjorde at det ble enkelt for tvillingene å bytte om på hverandres identiteter. Eksperimentet skulle bare vare noen timer, og lett som bare det klarer tvillingene å lure besteforeldrene når de møter dem, og gjennom hele kvelden de er sammen. Når kvelden er over skal eksperimentet være slutt, og Amund tenker for seg selv at han egentlig ikke vil at det skal være slutt så raskt. Rett før tvillingene skal legge seg, får de besøk

av en gutt og jente, Stefan og Silje. Tvillingene har ikke rukket å skifte etter identitetsbyttet sitt, så Amund og Amanda møter Stefan og Silje kledd ut som hverandre. Stefan og Silje planlegger å dra på båttur neste dag, og spør om tvillingene vil være med. De sier ja. Dette skaper et «mega-problem» for tvillingene. Siden Amund har lengre hår enn Amanda, så de kan ikke bare bytte tilbake nå, og de føler det blir for dumt å forklare dem hva som har skjedd.

Tvillingene møter Stefan og Silje for å dra på båttur, og holder på å røpe seg når de ikke reagerer på navnene de blir kalt, allikevel klarer tvillingene å fortsette å overbevise de andre om at de er hverandre. På båtturen oppstår det også flere situasjoner, som når Amund kledd som Amanda spør om han kan få styre båten, og får ikke lov fordi han er kledd ut som Amanda og Stefan derfor oppfatter ham som jente. Da vil Stefan heller gå i land enn å la en jente styre. Amanda utkledd som Amund får derimot lov til å styre båten. De ankommer en øy for å grille, og møter blant annet på et par fremmede gutter som de slår av en prat med. Etter hvert springer Stefan og Amanda utkledd som Amund til båten, og drar fra Silje og Amund, og proklamerer om hvor ekkelt jentelus er. Dette fører til at Amund og Silje er sammen alene på en øde øy, og de starter da å snakke sammen og blir bedre kjent.

Tvillingene bruker mye tid sammen med Silje og Stefan, og de drar på flere båtturer, blant annet for å handle klær. Det skjer flere ganger at tvillingene blir litt usikre på hvordan de skal svare, og om de har røpet sitt eget eksperiment, og jo lengre tiden går, jo vanskeligere blir det å si sannheten. Besteforeldrene blander ofte sammen navnene til Amund og Amanda, men de klarer å fortsette eksperimentet, samtidig som Amund blir bedre kjent med Silje. Amanda blir også bedre kjent med Stefan.

Amund og Amanda drar igjen på båttur med Silje og Stefan, og møter på guttene fra tidligere. Den ene gutten presenterer seg som Carl, og Amund kjenner han blir nervøs av Carl. Silje påpeker at disse guttene har pyntet seg for dem, og Silje har selv sminket Amund for anledningen. Amund er fortsatt utkledd som Amanda og ender opp med å kysse Carl. Amund føler han har havnet i en situasjon han ikke vet hvordan han skal komme seg ut av, og til slutt ender det opp med at Amund blir så lei at han bestemmer seg for å avsløre hemmeligheten det til Stefan og Silje rett før de drar hjem til foreldrene. Silje spør om Amund er gutt i en jentekropp når de forteller dem om eksperimentet, og Amund svarer at han er omvendt, eller noe annet midt imellom. Stefan synes dette er ekkelt og svarer «Æsj». Dette gjør Amund sint, han kjefter på Stefan før de er nødt til å kjøre hjem. Når tvillingene endelig er kommet hjem

igjen er Amund redd for at Silje ikke vil være venn med ham lenger, men så sender hun han et bilde og skriver: «Har eg mista venninna mi?» (Nortun, 2015, s. 124). Derfor bestemmer Amund seg for å komme alle i forkjøpet, og sender en tekstmelding til sin gamle guttevenn, der han skriver at neste gang de er sammen, vil han være jente. Jeg vil i denne analysen argumentere for hvordan kjønnsidentitet blir tematisert og kommer til uttrykk hos Amund og Amanda, og hvordan opparbeide holdninger til kjønn kan bidra til å forme egen og andres oppfatning om en selv.

Analyse

De stereotypiske kjønnsrollene

Ekspérimentet preges av nokså tradisjonelle kjønnsroller, selv om de byttes om. Tvillingene Amund og Amanda bytter kjønnsroller, og dette er selve eksperimentet i boken. Når Amund presenterer eksperimentet for Amanda, svarer hun med å fortelle at Amund ikke hadde greid å være jente, og utdyper at det er mye hvisking og sladder i jentegjenger. Man må også passe på hvordan man kler og ter seg. Til dette svarer Amund: «Det er det som er artig» (Nortun, 2015, s. 5). Amund uttrykker tidlig interesse for det Amanda kategoriserer som «typisk jente», og forklarer hvorfor han liker det jenter gjør: «Gutar spring berre rundt og knuffar og slåst heile tida. Kva er poenget?» (Nortun, 2015, s. 5). Både Amund og Amanda viser at de har et godt etablert tradisjonelt kjønnschemata. Kontrasten i denne situasjonen er at Amund har interesse for jenteoppførsel, mens Amanda har snakket ned denne oppførselen, det virker som om det ikke interesserer henne. Boken spiller sterkt på de tradisjonelle kjønnsrollene og hvilke forventinger vi har til ulike kjønn.

Etter at Amund foreslår eksperimentet, og Amanda viser motstand, skildrer han forskjellen på seg selv og tvillingsøsteren i interesser og oppførsel. Han forteller også konkret at tvillingene sliter med å oppføre seg som de skal, slik det er forventet av dem av samfunnet. «Det eg tenkjer på akkurat no, er at denne krangelen med Amanda er heilt tullete. For eigentleg er det stikk motsett. Det er ho som ikkje får til å vere jente, og eg som ikkje får til å vere gut» (Nortun, 2015, s. 6). Amund etablerer tidlig i boken en oppfatning av at de er et unormalt tvillingpar, de oppfører seg ikke som de skal, i forhold til hvilket kjønn de har fått tildelt ved fødsel. «Når Amanda sit framfor dataen, går det mest i spel og filmar med bilkøyning og skyting. Mens eg chattar og les bloggar» (Nortun, 2015, s. 6). Det virker som Amund forventer at han skulle vært den som var interessert i skytespill og action, mens Amanda skulle ha lest blogger og chattet. Amund skildrer tidlig et veldig svart-hvitt bilde av hva som er forventet oppførsel hos deres sosiale kjønn. Amund forklarer dette slik: «Må vere

nokon gen-greier eller hormon som rota det til for oss mens vi låg i livmora» (Nortun, 2015, s. 6).

Det er særlig på de to første sidene at boken presenterer de tradisjonelle kjønnsrollene, og hvordan disse har påvirket Amund og Amanda. De oppfører seg motsatt av hva de føler er forventet av dem, og det virker som Amund spesielt føler på at han kanskje ikke er som han skal være. Dette inntrykket forsterkes fordi det er Amund som er fortelleren i boken. Båsene han beskriver for gutter og jenter er trange, og det virker som han vil utforske sitt sosiale kjønn med eksperimentet, samtidig som han føler at han er født i feil kropp på grunn av holdninger og forventinger han allerede har opparbeidet seg om sosialt kjønn.

Amund funderer på om han kan bli skuespiller, og lurer på om eksperimentet gjør ham i stand til å finne ut om han er en god skuespiller. Med andre ord er det mulig å se Butlers teori om kjønnsperformativitet konkret uttrykt her, ved at kjønn fremstilles som hva man fremstår som for andre, og om det er troverdig. Amund og Amanda tester denne teorien i praksis, ved å bytte klær og oppføre seg som det samfunnet forventer av henholdsvis gutter og jenter. En kontrast til stereotypiske kjønnsroller er at boken viser at Amanda oppfører seg som en stereotypisk gutt, og Amund som en stereotypisk jente. Dette gjør det nærliggende å tolke eksperimentet i boken som en undersøkelse der Butlers teori testes ut i praksis. Amund er i begynnelsen skeptisk og nervøs, men kommer på at Amanda ikke oppfører seg slik - hun kan stirre noen i senk (Nortun, 2015, s. 11). Dette kan tolkes som typisk forventet maskulint oppførsel, og en egenskap Amund ikke identifiserer seg med

Når første kveld hos besteforeldrene er omme, så stormer tvillingene til rommet sitt og er svært fornøyde, men Amund er samtidig skeptisk: «No ringjer dei til mamma og pappa og spør kva som feiler oss» (Nortun, 2015, s. 13). Dette viser hvor internalisert det er for Amund at det biologiske kjønn bestemmer hvordan han skal oppføre seg. Han uttrykker hva han tror samfunnet forventer av han som gutt, selv om han har interesser han kategoriserer som stereotypisk feminine. Disse faktorene gjør at det kanskje ikke er så rart at de klarer å overbevise besteforeldrene, og på sett og vis kan det sies å vise at Butlers teori er riktig i møte med besteforeldrene. Besteforeldrene tror at Amund er Amanda, og at Amanda er Amund, fordi de bruker indikatorer som utseende og deres oppførsel som faktorer for å definere barnebarnas sosiale kjønn.

Amund og Amanda spiller ut kjønnsrollene i tråd med det som er tradisjonelt forventet av dem når de har byttet identitet, altså i tråd med det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret.

Ekspérimentet forsterker tvillingenes følelse av at de har egenskaper og interesser som ikke stemmer overens med eget sosialt kjønn og de forventinger samfunnet har til dette, men at dette endrer seg når de bytter identitet. Amund tenker at ekspertimentet var litt for enkelt, men det er kanskje dette som kan være grunnen (Nortun, 2015, s. 13). Tvillingene fortsetter egentlig bare å oppføre seg som seg selv, men bytter utseendemessig kjønn. Dette forsterker inntrykket om hva som er tradisjonelt forventet oppførsel av gutter og jenter. Egenskapene Amund og Amanda skildres med, stammer fra tydelige stereotypiske kjønnsroller. Disse egenskapene blir kanskje enda mer stereotypiske under ekspertimentet, der det etter hvert virker som Amanda speiler Stefans oppførsel, og det samme gjør Amund med Silje. Stefan og Silje fungerer som motvekten til Amund og Amanda, fordi de oppfører seg som forventet ut fra samfunnet tradisjonelle kjønnsroller, men det er også det eneste de gjør. Stefan uttrykker ofte misnøye overfor jenter, og det samme gjør Silje med gutter. De blir nesten karikaturer av tradisjonelle kjønnsroller fordi de har så ensidig skildrede kjønnsroller, og det er dette Amund og Amanda sammenligner seg med. Denne fremstillingen av kjønn og hvordan Amund og Amanda føler de må speile dem, skaper egentlig enda trangere båser for forventinger og fordommer mot kjønn for tvillingene, fordi de utvider ikke spillerommet for å utforske kjønn i ekspertimentet, de bytter bare bås.

Når Amanda spør Amund om han er klar for å avsløre ekspertimentet, så har han ikke lyst. Amund uttrykker kanskje med dette at han trives i rollen som jente, men behøver det å bety at han vil være jente? De trange kjønnsrollene Amund har opparbeidet seg, gjør dermed kanskje at han føler at han må velge mellom å være gutt eller jente, og at man for eksempel ikke kan være en gutt som liker blogger, eller en jente som liker skytespill. Dette fører til at Amund har et schemata der han tenker at siden han liker jenteting så er det noe galt med han, og at han da kanskje er jente. Det fremkommer aldri at han føler seg som bare en gutt med stereotypiske jenteinteressene. Det Amund uttrykker i sine tanker og forventinger, er at gutter ikke skal ha typisk jenteinteresser - for da må man være jente. Altså ser vi hvordan tradisjonelle kjønnsroller er med på å forme Amunds oppfatning og fordømming av seg selv, fordi han ikke identifiserer seg med de stereotypiske kjønnsrollene som er forventet av ham. Disse oppfatningene bidrar til å videreføre tradisjonelle kjønnsroller, men Amunds utforsking bidrar også til å utvide perspektivet til hva kjønn er, og hvordan man kan utfordre disse stereotypiene.

Fortelleren Amund

Kjønnsrolleksperimentet og møtet med Silje og Stefan får Amund til å stille spørsmål ved sin identitet. Han føler ofte gjennom historien at han skal bli avslørt, og oppleve negative konsekvenser på grunn av eksperimentet. Vi får vite hva Amund føler gjennom hele boken, og han gjør seg opp flere tanker rundt eksperimentet. Han tenker ofte på at han driver skuespill, men samtidig også at det føles bra å være en annen. «Fordi det var utruleg spennende å spele» (Nortun, 2015, s. 35). Amund uttrykker at han liker å presentere seg selv som jente. Det interessante er at verken Amund eller Amanda endrer noe særlig på hvordan de oppfører seg. Dette er kanskje en av grunnene til at eksperimentet går så godt. I tillegg skyldes det nok at de er tvillinger som likner mye på hverandre, men også fordi de egentlig bare bytter navn, ikke oppførsel. De startet eksperimentet med en forståelse om at de skulle bytte kjønn med hverandre, men det viser seg at siden de oppfører seg motsatt av hva som er forventet av dem kjønnsrollemessig fra før av, så trenger de ikke å endre oppførsel for å endre sosialt kjønn. De bytter navn og de rundt dem som ikke kjenner dem så godt, viser seg å akseptere deres kjønn og navn uten å stille noe særlig spørsmål ved det. Det fungerer så godt at farfarens logikk blir feid bort av farmoren, når han møter tvillingene på togstasjonen. Han påpeker at det var Amanda som skulle ha nybarbert hode (Nortun, 2015, s. 10). Eksperimentet går bra, fordi de oppfører de seg slik samfunnet forventer av dem. Amund grubler litt over at eksperimentet går så godt, der han spør om det å være sjenert og forsiktig er det samme som å være feminin når farmoren kaller han det. Han føler ikke at han har forandret seg så mye, noe han heller ikke har. Dette forsterker inntrykket av de rigide holdningene Amund har opparbeidet seg om sosialt kjønn, men det viser også at han kan ha lært det fra samfunnet.

Butlers vektlegger at kjønn er en form for opptreden, og det går på hvordan man ser ut og hvordan man oppfører seg: «There is no gender identity behind the expressions of gender; that identity is performatively constituted by the very «expressions» that are said to be its results» (Butler, 2006, s. 34). Dette ser vi tydelig i boken. Før tvillingene startet eksperimentet virker det som om de tradisjonelt sett oppførte seg motsatt av sitt presenterte sosiale kjønn, men som Butler skriver, er sosialt kjønn hvordan man opptrer for andre, det stammer ikke fra et dypere indre kjønn.

Amanda opplever også effekten av kjønnsroller

Selv om vi kun får møte Amanda gjennom Amund som forteller, er det også flere hendelser som viser at Amanda også stiller spørsmål ved sin egen identitet. Hun virker mer selvsikker enn Amund i eksperimentet, men det er fordi guttejenter er mer aksepterte fra før av, og fordi

hun er mer selvsikker som person. Hun har vært med de andre guttene på feriestedet for å kjøre motorsykkel, ATV og tagging, før de blir tatt av politiet. Det hun poengterer mest med denne utflukten, er at hun var like god til å kjøre som eierne av motorsykkelen og ATVen. «Dette hadde eg aldri fått vere med på viss eg var jente» (Nortun, 2015, s. 105). Amund poengterer ordvalget til Amanda: «Viss du var? Du *er* jente» (Nortun, 2015, s. 105). Amanda fikk gjøre ting hun vanligvis ikke får være med på, bare fordi hun er jente. Som gutt blir hun godtatt og hun er minst like god som de andre guttene i typiske gutte hobbyer, og dette er kanskje noe Amanda aldri har følt på før nå. Hun hadde det så gøy at hun glemte at hun var jente. Denne situasjonen viser hvor mye kjønnschemata har å si for hva som blir forventet av deg ut ifra ditt sosiale kjønn. Amanda følte for å vektlegge det at hun var like god som guttene, fordi hun kanskje har fått høre at siden hun er jente - så kan hun ikke være like god på grunn av sitt sosiale kjønn. Et eksempel på dette i boken er når Stefan sier at jenter ikke kan kjøre båt. Stefan gir også Amanda presentert som Amund, et større spillerom når han lar henne kjøre båt, samtidig som hun får høre at hvis hun hadde presentert seg selv som jente, hadde hun ikke fått lov til å kjøre båten. De internaliserte holdningene Nortun skildrer hos guttene i boken, viser hvor mye fordommer og holdninger kan bidra til hvordan man blir behandlet og behandler andre basert på sosialt kjønn. Ved å gi seg ut for å være Amund, spiller det ikke noen rolle hvilket biologisk kjønn Amanda har, for hun fikk gjøre det hun ville uten, at det var negative forventninger til henne om hva hun kan få til, før hun har prøvd det.

Internaliserte holdninger

Ifølge Wood er internaliserte holdninger viktige når det gjelder kjønnsidentitet (2018, ss. 30-31). Samfunnet man vokser opp i har et sett med forventninger og fordommer ettersom hvilket kjønn man er. Man tar disse internaliserte holdningene med seg i møte med alle andre i samfunnet, og man måler disse menneskene opp mot holdningene man selv har. Om en person oppfører seg fravikende fra de internaliserte holdningene i samfunnet, så kan man reagere mot dem med fordommer og til og med avsky. Dermed er det interessant å undersøke hvilke internaliserte holdninger som kommer til uttrykk i boken. Amund bærer på og uttrykker ofte internaliserte holdninger, noe som gjenspeiler seg i tankene han har:

«Jentegutar i kjole er flautt og pinleg. Amanda slepp lettare, gutejenter med kort hår er tøffe og populære» (Nortun, 2015, s. 66). Her spiller Nortun på stereotypier som fortsatt finnes, for det er kanskje fortsatt mer akseptabelt at jenter presenterer seg som såkalte «tomboys»/guttejenter, mens det er sjelden man møter på sminkede gutter og menn i skjørt og kjoler. Disse stereotypiene finnes fortsatt, men i 2021 er de blitt utfordret i større grad, og det er for eksempel litt større aksept for gutter med sminke, noe som kan skyldes strømminger i

samfunnet og for eksempel mannlige sminkeguruer på Youtube. Sannsynligvis hadde Amunds tankegang vært mindre fordomsfull, dersom Nortun hadde skrevet boken i dag.

Amunds frykt og internaliserte holdninger blir bekreftet av Stefan, når han sier æsj til Amund etter at de har avslørt eksperimentet. «“Fy faen, så ekkelt”, seier han. Og det er meg han ser på mens han seier det» (Nortun, 2015, s. 119). Her får Nortun godt frem at denne reaksjonen kanskje er et tydelig eksempel på at guttejenter er mer akseptert enn jentegutter i denne fremstillingen av stereotypiske kjønnsroller og internaliserte holdninger. Stefan kommenterer kun til Amund etter avsløringen. Reaksjonen til Stefan er kanskje også en refleksjon over hvordan noen reagerer negativt når deres kjønnschemata blir utfordret, og dermed svarer med forakt og avsky, siden Amunds kjønnsidentitet ikke kan settes i en bås. Stefans reaksjon viser hvor sterke stereotypiske kjønnsroller kan være, for selv om Stefan er på Amund og Amandas alder, har han allikevel internalisert tradisjonelle holdninger. Amunds frykt blir forsterket, og dette skaper et mindre spillerom for Amunds utforskning av sin egen kjønnsidentitet. Altså ser vi at boken spiller på tradisjonelle holdninger, og at feminine gutter møter større fordommer enn guttejenter.

Eksperimentet som et verktøy for utforskning av Amunds kjønnsidentitet

Nortun starter boken med å presentere oss for karakterenes kjønnsrolleeksperiment, men når handlingen utvikler seg – blir det tydeligere at tvillingene gjennomfører eksperimentet fordi de kanskje ikke føler tilhørighet til det sosiale kjønn de har blitt tildelt av folk rundt seg. Ettersom eksperimentet utvikler seg, påtar tvillingene seg flere stereotypiske kjønnskarakteristikk. Amanda unnskylder oppførselen sin overfor Amund etter at hun begynner å snakke om jentelus sammen med Stefan, på tur hjem fra dem. «Sorry, veit ikkje kva som gjekk av meg, eg var ikkje heilt meg sjølv» (Nortun, 2015, s. 39). Amund svarer at hun skulle være han, og han aldri ville oppført seg slik. Eksperimentet skulle være at tvillingene byttet identitet med hverandre, men dette viser at de ikke har endret oppførselen sin noe særlig. De har bare byttet navn og klær, men har kanskje bare forsterket sin naturlige oppførsel fordi de er mer komfortable med seg selv i eksperimentet.

Amund beskriver flere ganger hvor mye han liker å spille jente, og det kan leses mellom linjene at han føler seg komfortabel som jente, og at dette kanskje er noe han er. Amund er komfortabel i rollen som jente, fordi det er denne kjønnsrollen han identifiserer seg mest med, og det føles derfor naturlig og riktig for han å presentere seg selv som jente, og bli behandlet som en jente også. Han kaller seg selv allikevel en «juksejente» når han blir konfrontert med å måtte bytte klær foran noen. Amund har utviklet seg et sosialt schemata,

der det han føler er akseptabel oppførsel av gutt og jente, ikke stemmer overens med hans egen oppførsel og sosiale kjønn. Tidligere prøver han også en kjole, som han synes passer perfekt på han, men når Amanda tar et bilde av han med den på, begynner han å gråte i frykt for at noen skal se bildet (Nortun, 2015, s. 51). Boken beskriver også Amunds oppførsel som noe typisk forventet jentete: «Kvar gong et burde vere streng og sint, blir eg i staden redd og lei meg» (Nortun, 2015, s. 51). Boken bekrefter stadig at Amund har en avvikende utradisjonell oppførsel, ut ifra det han forventer av seg selv. Han er født biologisk gutt og føler ofte på at han ikke oppfører seg som det er forventet av ham. Det kommer også frem hvordan andre i boken kan reagere på feminine gutter, eventuelt personer som eksperimenterer med hva identiteten deres er, kanskje med et «æsj». Dette forsterker nok frykten til Amund, for at eksperimentet skal bli avslørt, men også for å bli møtt med et «æsj», på grunn av hvem han er.

I slutten av boken tenker Amund mer over kjønnsroller: «For hundre år sidan hadde jentene kjole og langt hår, gutane bukse og kort hår. Lett å sjå forskjell på ein kilometers avstand» (Nortun, 2015, s. 113). Eksperimentet har vært en psykisk belastning, men også en oppvåkning for Amund, og han har gått gjennom mye og gjort seg opp mange tanker. At han reflekterer over dette i slutten av boken, betyr kanskje at han tenker på hvor lett det var i «gamle dager» å skille mellom kjønn, men nå opplever han at det er vanskelig og innviklet, og han stiller spørsmål rundt sin egen identitet og hvor han passer inn i sitt eget opparbeide kjønnschemata. Det viser seg også at han bærer på mye internalisert hat og klare tradisjonelle forventinger til gutter og jenter, og det gjør det sikkert ekstra vanskelig for han når han ikke klarer å identifisere seg helt med sitt biologiske kjønn og forventingene knyttet opp til det. Etter at de avslører eksperimentet, spør Silje om han er en gutt i jentekropp. Amund forteller senere hvordan han stiller spørsmål ved sin egen kjønnsidentitet, og hvilke tanker han har gjort seg opp gjennom eksperimentet:

“Omvendt. Men ikkje heilt det heller. Kanskje noko midt imellom.” Eg trekkjer på skuldrene, som om det ikkje er så viktig. Likevel kjenner eg i heile meg at ingenting er viktigare enn dette. Og samtidig kjennest det som eg gjer noko frykteleg gale. At eg øydelegg alt (Nortun, 2015, s. 118).

Amund setter ord på noe han har vært ubevisst klart over. Det kan være en av grunnene til at Amund foreslo eksperimentet for Amanda, at han ville utforske sin egen kjønnsidentitet.

Motvekten til eksperimentet

Silje og Stefan tjener som motvekt og kontrast til Amund og Amanda. De oppfører seg som gutt og jente på en måte som tydelig oppfyller de sosiale forventningene til deres respektive biologiske kjønn. Gjennom hele boken får vi se hvordan Amund og Amanda oppfører seg motsatt av Stefan og Silje, noe som forsterker hvordan tvillingene oppfører seg avvikende fra forventet oppførsel til sine respektive biologiske kjønn. Å bruke Stefan og Silje som kontraster er et markant narrativt trekk av Nortun, for med dette får han også skapt en kontrast til kjønnsidentitetseksperimentet, som løfter de sosiale og performative kjønnsuttrykkene enda tydeligere frem.

Når tvillingene møter Stefan og Silje for første gang, spør Stefan Amanda som utgir seg for å være Amund, om hun har fiskeutstyr siden de skal ut på båttur. Amund som utgir seg for å være Amanda, er derimot livredd for at han blir avslørt når Silje fnyser til han. Det viser seg at Silje elsker Amunds parfyme. Stefan fastslår kort etter dette at han og Silje oppfører seg slik som er forventet av gutter og jenter, ifølge boken: «Gjett om eg er fed up av alle jentegreiene til ho der!» (Nortun, 2015, s. 17). Silje er interessert i parfyme, og Stefan for fiske, noe som kan tolkes som tradisjonelle kjønne interesser.

Boken har allerede etablert et tydelig skille mellom å være gutt og jente, men viser det kanskje mer med Siljes passive oppførsel, kontra Stefan, som er mer aggressiv ved å si det han mener om jenter. Dette kan beskrives som stereotypisk maskulin og feminin oppførsel, der gutten etabler seg tydelig, mens jenta holder seg i bakgrunnen og viser omsorg. Når de drar hjem, minner Silje tvillingene på at de må huske varme klær og mat og drikke for turen i morgen. Dette er kanskje typisk forventet feminin og omsorgsfull oppførsel, noe Amund også beskriver at han har. «Amanda er med på allslags slåsting og rampestrekar, mens eg alltid prøver å roe ned folk før dei gjer for mykje gale» (Nortun, 2015, s. 6). Dette er enda et eksempel på at Amanda oppfører seg etter maskulint forventet kjønnschemata, mens Amund oppfører seg mer feminint.

Butler skriver at kjønn er hvordan man presenterer seg for andre, og slik man presenterer seg for andre er i bunn og grunn det kjønn man har uten en indre kompleksitet. Amund oppfører seg kanskje feminint, men det behøver ikke bety at han egentlig burde være jente, og det motsatte gjelder for Amanda. Problemet til tvillingene oppstår i møtet med andre, og når de ikke oppfyller andres fordommer og forventinger til sosiale kjønn. Det er kanskje dette som skaper en følelse hos tvillingene om at de oppfører seg feil, selv om det burde være rom for hvordan de oppfører seg. Silje og Stefan oppfører seg kanskje riktig ut

ifra forventinger til samfunnet om sosiale kjønn, men det betyr ikke at det er noe galt med tvillingene. Stefan fungerer som en motvekt til Amunds oppførsel, og det samme gjør Silje til Amandas oppførsel, men det er fordi vi forventer at tvillingene skal oppføre seg motsatt. Egentlig fungerer ikke Stefan og Silje som en motvekt, når man ser på Stefan og Amanda sammen, eller Silje og Amund sammen. Motvekten oppstår bare fordi boken setter et skille ved hvilket biologisk kjønn de har, og dette skillet forsvinner ved eksperimentet.

Stefan og Amanda har veldig lik oppførsel, de liker å bare kaste seg ut i noe, noe de gjør når de møter nye mennesker på øya de kjørte båt til. Når Amund spør om Stefan kjenner guttene på øya, sier bare Stefan: «Ikkje enno!» (Nortun, 2015, s. 29). Etter en kort interaksjon med de fremmede guttene som drar bort, går Stefan og Amanda for å fiske. Stefan forteller Silje og Amund som utgir seg for å være Amanda, at jenter er forbudt. Silje forteller hvilken luksus det er for dem at øya er fri for gutter, og de legger seg ned på et badehåndkle, og Silje begynner med en gang å fortelle om hele livet sitt. Amund stusser over dette, og lurere på hvordan dette er mulig. Tradisjonelt sett er det vel kanskje oppfattet slik at jenter snakker mye, og den oppfatningen ble kanskje bekreftet i starten av boken når Amanda sa at jenter hvisker og sladrer så mye. Amund blir etter hvert mer komfortabel i situasjonen og begynner å brette ut om sitt liv også. At det er en forventning fra samfunnets side at kun jenter skal kunne snakke slik til hverandre, kommer frem når Silje sier at hun aldri kunne hatt en guttevenn, for hun kunne aldri snakket så ærlig og åpent med en gutt. Stefan og Silje sin oppfatning og behandling av kjønnene til Amund og Amanda på hvordan de presenterer seg for dem og hvordan de oppfører seg. Hvilket biologisk kjønn de har, virker ikke å spille noen rolle for dem, fordi de behandler jo de respektive tvillingene som de presenterer seg for dem. Dette scenarioet illustrerer Butlers teori, fordi tvillingene blir behandlet som det kjønn de presenterer seg som. Amund oppfører seg egentlig som seg selv, men han presenterer seg selv som Amanda og derfor godtar Silje han som en jente. Dette skaper raskt et vennskapsbånd mellom dem, selv om han egentlig bare har byttet navn med tvillingen sin. Nortun viser oss at Amunds biologiske kjønn ikke spiller ikke noen rolle, det er hans sosiale kjønn som former relasjonene han har med andre.

De voksnes blikk

Besteforeldrenes forventinger til sosialt kjønn

Når de går av toget er dette den første hendelsen i boken der tvillingene møter noen etter å ha startet eksperimentet, og det er en suksess. Selv om farfaren påpeker at hårfrisyrerne deres ikke stemmer, så er kanskje farmorens kjønnsrolleschemata så sterkt innarbeidet at de ser hvordan

tvillingene presenterer seg selv utseendemessig, og derfor blir bare farfarens spørsmål om logikk feid bort. Dette forsterker at hvilket sosialt kjønn man presenterer seg som spiller en større rolle enn ens biologiske kjønn, og at kjønn derfor tradisjonelt sett er en opptreden ved å spille på de tradisjonelle maskuline eller feminine trekkene i samfunnet. Denne opptreden innebærer en sum av hvordan man oppfører seg, hvordan man kler seg og hvordan man samhandler med andre. Sosialt kjønn er en sammensatt og mangefasettert serie av performative handlinger og opptreden.

Moren blir mistenksom

Farmoren har en samtale med tvillingens mor, og beskriver hvordan Amanda som Amund har blitt mindre sjenert og god venn med Stefan, mens Amund som Amanda har blitt mer feminin, som en ung kvinne og har fått en god venninne. Farmoren viser her sine holdninger til hvordan Amund og Amandas egenskaper er forventet av dem, bare i motsatt kjønn, og kanskje hvordan det passer bedre for hennes forestilling om hva sosialt kjønn er, når de gjennomfører eksperimentet. Dette gjenspeiler tradisjonelle holdninger, noe Amund forteller at farens familie har. Etter at farmoren har lagt på, ringer moren tvillingene. Moren sier at hun har en aning om at alt ikke er som det skal være, og spør om de driver med noe tull.

Tvillingene benekter så klart dette, men moren deres kjenner nok ungene sine godt – og vet at det er Amund som er sjenert og Amanda som er frempå. Det er jo hennes barn, og hun ser forbi hvordan tvillingene presenterer seg og vet hvordan de oppfører seg. Allikevel er det ikke rart at Amund funderer på hvorfor han blir implisitt kalt feminin av bestemoren, bare fordi han oppfører seg som seg selv - presentert som jente. Dette forsterker at kjønn er det man spiller ut foran andre, og hvordan de reagerer på dette. Dette viser også at Amund ikke oppfører seg som forventet av sitt biologiske kjønn, og blir akseptert av bestemoren i større grad når han presenterer seg selv som jente, fordi hun forventer slik stereotypisk feminin oppførsel av jenter. Boken viser at det ikke er noe dypere enn opptreden av sosialt kjønn for Amund, og hvordan farmorens reaksjon er basert på internaliserte forventinger og fordommer fra et kjønnsrolleschemata.

Den omsorgsfulle tanten

Når tvillingene skal bli med Stefan og Silje på tur, møter de tanten deres ved hytta de bor i. Hun peker med en gang ut at Amund er Amund, og Amanda er Amanda, når de presenterer seg motsatt på grunn av eksperimentet. Stefan og Silje retter på henne, selv om hun i utgangspunktet har rett. Stefan sier at det er tydelig at man kan se at Amanda som Amund er en gutt og det motsatte for Amund. Ifølge Stefan er det ikke til å ta feil av, han har altså

akseptert hvilket sosialt kjønn tvillingene presenterer seg som. Etter dette beklager tanten, og sier at det er tydelig at hun tok feil. Hun sier seg enig med Stefan og Silje. Denne interaksjonen viser hvordan sosialt kjønn er den viktigste faktoren for andres kjønnsbestemmelse av oss.

Amund har et øyeblikk alene med tanten, og føler at hun sier noe rart. Hun kommenterer båtturen: «Det går nok bra. Uansett kva som hender» (Nortun, 2015, s. 25). Tantens sier dette kun til Amund som utgir seg for å være Amanda, kanskje for å berolige han fordi de skal på båttur. Tantens sier nok dette, fordi det tradisjonelt sett er en oppfatning av at jenter er mer skeptiske til interesser som er typisk mannsdominerte, som jakt eller båt. Når tvillingene drar på middag hos tanten senere, møter tanten Amund kledd ut som Amanda, ved å ta han i hendene å klemme, noe hun ikke gjør med de andre. Amund tenker at mellom dem er det noe hemmelig, og at det går bra. Amund føler seg kanskje mer akseptert av den mer feminine rollen og omsorgen. Tantens behandler Amund kledd ut som Amanda ekstra omsorgsfullt, og denne relasjonen viser at Amund kanskje føler en større tilhørighet til det feminine og at det derfor går bra.

Avsløringene av eksperimentet

Det er et viktig grep i boken at leseren vet mye mer enn karakterene i den. Leseren vet selvsagt om eksperimentet, mens det blir avslørt gradvis til de andre karakterene i løpet av boken. I denne gradvise utviklingen, bruker boken ulike indikatorer for å vise hvordan man bruker disse for å gjenkjenne og definere mennesker rundt seg. Amund blir avslørt foran en gutt som heter Carl, av gymlæreren sin: «Gymlæreren kjenner meg igjen» (Nortun, 2015, s. 96). Han snakker til dem helt til han ser godt på Amund, presentert som Amanda. Amund som Amanda velger å springe fra situasjonen, så Carl ikke skjønner hva som skjer. Gymlæreren møter nok tvillingene ofte, og har lært seg å kjenne dem på andre indikatorer enn bare hvordan de presenterer seg utseendemessig. Det kan sammenliknes med at moren også kjenner dem på oppførsel, og ikke hvordan de presenterer seg utseendemessig. Dette viser også at om man møter fremmede har man lett for å danne seg et førsteinntrykk ved å lene seg på sitt kjønnsrolleschemata og lese hvordan mennesker velger å presentere seg utseendemessig. Samtidig var det mange år siden sist tanten hadde sett tvillingene, og hun hadde rett første gang hun gjettet på identiteten deres. Amund spekulerer i om hun så forskjellen så fort, fordi de oppførte seg akkurat som de gjorde da de var fire år gamle. Dette kan bety at tanten til Stefan og Silje vektlegger oppførsel høyere enn utseendet, når hun

knytter kjennetrek til identitet. For henne er det kanskje ikke så viktig hvilke kjønn man presenterer seg som, men hvordan man er.

Amanda avslører eksperimentet brått for besteforeldrene når de er på tur til toget. Besteforeldrene tror ikke på dem, og sier det er for sent å tulle nå. Vi vet at besteforeldrene deres er mer gammeldagse, og det betyr at de vektlegger utseendet og tradisjonelle kjønnsstereotyper som en hovedfaktor for identitet. For dem oppførte tvillingene seg slik deres tradisjonelle holdninger er, og de ler godt når Amanda avslører eksperimentet. De er altså så overbevisende i eksperimentet, fordi besteforeldrene har tydelige forventinger om hvordan gutter og jenter skal oppføre seg og se ut. Eksperimentet Amund og Amanda gjennomfører, viser hvordan internaliserte holdninger, forventinger og fordommer knyttet til kjønnsroller bidrar til å forme oppførselen og tanker barn i tidlig pubertet kan ha om seg selv.

Oppsummering

Eksperimentet viser hvor vanskelig det er å ha en kjønnsidentitet som ikke samsvarer med forventningene fra familien og samfunnet rundt seg, for da kan man bli møtt med frykt eller avsky. Boken fremstiller stereotypiske kjønnsroller og hvordan de kan bidra til å videreføre trange båser og ulike spillerom for gutter og jenter. Kjønnsperspektivet viser også hvordan man som leser får et utvidet perspektiv for hva kjønnsidentitet er og hvordan man ikke behøver å føye seg etter de tradisjonelle svart-hvitrollene. Boken viser en større frihet rundt sosialt kjønn, for den viser at biologisk kjønn ofte ikke spiller en stor rolle i interaksjon med andre. Dette gjør at leseren kanskje reflekterer mer over kjønnsidentitet og sine egne fordommer og forventinger til hvordan man møter andre.

KAPITTEL 4: DET INGEN SER

Det ingen ser har blitt anmeldt av barnebokkrittikk.no, NRK og Dagbladet. Anne Cathrine Straume har også anmeldt denne boken for NRK. Anmelderen skriver at det er en roman med mye frihet, som utforsker forelskelse og seksualitet uten skam eller fastsatte identiteter. Straume kritiserer hvordan romanen fremstiller selvmordstematikken, og beskriver hvordan det blir for overfladisk når forfatteren prøver å skildre Karin Boye, selvmord og seksualitet. Hun kritiserer også at boken ikke skriver seriøst nok når alvorlige temaer dukker opp, men allikevel at boken er inkluderende og konsekvent. Anmelderen mener at denne boken passer for den som vil finne seg selv.

I anmeldelsen omtaler Straume en av hovedkarakterene, Fride, som bruker pronomenet «hen». Anmelderens beskrivelse av Fride kan være problematisk, for hun skriver: «Men om hen er en han eller hun, det får vi aldri vite (Straume, *Skamløs sex for ungdom*, 2019).» Videre skriver Straume at dette ikke er relevant, fordi boken skaper et miljø der man kan være seg selv, uansett hvilken seksualitet man har. Det problematiske ved dette er at Frides kjønnsidentitet i boken er «hen», ikke «han» eller «hun», noe anmelderen stiller spørsmål ved, som om Fride egentlig er enten «han» eller «hun». Videre er det problematisk at anmelderen i dette avsnittet konkluderer med at dette ikke er relevant, fordi miljøet i denne boken er åpent for at man kan ha fri seksualitet, og blander da sammen kjønnsidentitet og seksualitet, selv om dette er to ulike ting (Straume, *Skamløs sex for ungdom*, 2019).

Dagbladets anmelder Maya Troberg Djuve skriver at «Det ingen ser» er en åpen og myk roman som får til mye. Hun påpeker også at romanen får frem hvor naturlig det er at personene omgås hverandre uansett kjønn. Djuve poengterer også at sexscenene er direkte og skrevet uten skam. Som kritikk påpeker hun at karakterskildringene ikke er særlig dype, men at romanens tematikk allikevel fremstår som alvorlig. Ordet «hen» får også en større plass i anmeldelsen, der tittelen til anmeldelsen handler om hvor naturlig pronomenet brukes i boken (Djuve, 2018). Et kritikkverdig punkt i denne anmeldelsen, er når Djuve skriver hvordan romanen skildrer kjærligheten mellom karakterene uten merkelapper som det vesentlige. Hun lister følgende som uvesentlig for å finne kjærligheten: «Ikke om personen er hetro[sic], bi, homo eller transe» (Djuve, 2018). Anmelderen lister opp både seksualitet og kjønnsidentitet, uten å differensiere forskjellen mellom dette. Det kan virke som at alt som er listet opp er seksualitet, noe det ikke er. Hun omtaler også transpersoner som «transe», noe som er et nedverdiggende ord å kalle transpersoner. Skjellsordet «transe» stammer fra transvestitt, som også blir brukt som et skjellsord om transpersoner (Foreningen FRI, u.d.).

Hos barnebokkritikk.no er romanen anmeldt av Lena Ramberg, som skriver at den skildrer en virkelighet, men den har også vel behagelige og utopiske trekk. Ramberg påpeker også at romanen bruker det kjønnsnøytrale pronomenet «hen», og skriver at det ikke skulle være nødvendig å skrive om det som noe nytt og annerledes, men at det må til. Bruken av pronomenet er for Ramberg uproblematisk, men hun kritiserer mangelen på en utdypning av hvorfor Fride blir omtalt som hen og ønsker et større innblikk i denne delen. Dette kan være viktig for lesere som kunne hatt en endra bedre utbytte og «en sjelden mulighet til å speile seg selv (Ramberg, 2018).» Hovedkritikken til Ramberg er basert på at selv om boken fremstiller en realistisk ungdomstid, er den samtidig skildret «i et florlett lag av velbehag (Ramberg, 2018)», der aktiviteten og intimiteten ungdommene opplever og oppsøker aldri blir forstyrret av noe praktisk, som gjør at en ubehagelig virkelighetsdimensjon forsvinner (Ramberg, 2018).

Denne romanen tar for seg en vennegjeng som går på videregående skole i Sverige. Premisset for boken starter med at en av hovedpersonene, Sebastian, lager seg et nyttårsforsett om at han skal kysse en ny person hver måned. Dette forsettet fører til at Sebastian opplever oppturer og nedturer, der han kysser mange nye personer, både gutter og jenter. I boken møter vi en vennegjeng bestående av flere unike personer. Boken er strukturert slik at den presenterer handlingen kronologisk måned for måned. Dette blir tydelig særlig fordi hvert kapittel har dag og måned som overskrift. Hvert kapittel starter med å etablere at en av hovedpersonene er fortelleren, så vi får lese boken gjennom ulike fortellere. Yodit er ny i vennegjengen, og sliter med å passe inn, men har en lidenskap for å male. Johannes skriver og maler, og er svært glad i Karin Boye, noe hans avdøde søster også var. Fride er en fargerik og stilsikker person, og hen er svært forelsket i kjæresten sin Miriam. Aron og Linn er et tvillingpar, der Linn er musikalsk begavet, og spiller piano, mens Aron havner litt i skyggen av henne.

Sebastian, Johannes, Yodit og Fride danner kjernen boken konsentrerer seg om, i tillegg til Miriam som forsvinner når historien utvikler seg. Sebastians nyttårsforsett fører til at han havner i kontakt med flere forskjellige personer. Det oppstår små spenninger i boken grunnet dette, for Sebastian legger litt an på de han vil, blant annet Yodit, som avviser han - for hun vil ikke være hans andrevalg når han ikke finner noen andre å kysse en måned. Yodit har også et godt øye til Johannes, noe som fører til at de forelsker seg, og i løpet av handlingen utvikler de et forhold som de holder hemmelig. En av grunnene til at de holder forholdet sitt hemmelig, er at Fride blir dumpet av kjæresten sin Miriam, noe som gjør at hen blir svært nedstemt en god stund.

Etter sommeren føler Johannes at han vil være kjærester med Yodit, noe hun fortsatt ikke vil, for det føles ikke helt riktig. Johannes skildres som en følsom person, og det kommer frem at mye av dette kan stamme fra hans storesøsters selvmord. Etter hvert i boken finner han også et skrin, der søsteren har skrevet små lapper med sitater fra Karin Boye, og disse sitatene er svært emosjonelle og eksistensielle. Klimakset i romanens handling er når Johannes forsvinner den dagen det er en skolefest. Yodit har tenkt å fortelle han at det som var mellom dem er slutt, men han dukker ikke opp. Hele gjengen leter etter han, og det kommer implisitt frem at de er redde for at han skal begå selvmord. Til slutt finner de ham stående på en bru, i kun t-skjorte.

Johannes blir med dem hjem, der gjengen samles og snakker kort om hva som har skjedd. Handlingen til Johannes avslutter med at han legger lappene skrevet av søstre omkring i byen, og at han selv tatoverer et Karin Boye-sitat: «Bryt opp, bryt opp! Den nya dagen gryr. / Oändeligt är vårt stora äventyr» (Ahlund, 2017, s. 359). Han viser denne tatoveringen frem til Yodit. Det virker også som om spenningen mellom Johannes og Yodit er forsvunnet, og at de fortsatt er venner til slutt.

Sebastian går i klasse med Linn, som er tvilling med Aron. Sebastian og Aron møtes etter hvert gjennom Instagram, og starter et forhold sammen. Dette gjør også at Sebastian legger fra seg nyttårsforsettet, fordi han har funnet seg kjæreste. Linn får mer plass i romanen etter at Miriam slår opp med Fride. Fride er opptatt av hår, sminke, stil og mote. Det samme er Linn, som er begeistret for vintagekjoler. Fride sliter med kjærlighetssorg etter at Miriam slår opp med hen, men vennskapsforholdet til Linn og Fride utvikler seg gjennom romanen, noe som gjør at Fride på slutten finner tilbake til sitt gamle jeg igjen - uten Miriam. Boken henter til slutt at Fride og Linn kanskje blir kjærester.

Romanen skildrer hvordan en stor ungdomsgjeng opplever det å gå på videregående skole, med vennskap, kjærlighet og dramatikk, der det er stor åpenhet og aksept for å være forelsket eller å ha kjæreste uansett hvem, ha de vennene man vil ha og å uttrykke seg individuelt. Flere av hovedpersonene skildres med eksentriske motevalg. Hovedpersonene har spesielle hårfarger, piercinger, bruker hatter og skildres som for eksempel «emo» eller «punk». Gjennom romanen blir det skildret hvordan hver hovedperson har valgt å uttrykke sitt unike jeg. I denne analysen skal jeg argumentere for hvordan kjønnsidentitet tematiseres og kommer til uttrykk gjennom å lese den fra et kjønnsperspektiv, ved å undersøke hvordan

karakteren Fride blir fremstilt og hvordan boken skildrer ungdom som identifiserer seg som LHBT.

Analyse

Et fordomsfritt univers bygget på stereotypier

Boken er bygget over et fordomsfritt univers, men peker likevel ut stereotypier og veldig tradisjonelle mønstre. Dette vil jeg undersøke grundigere i løpet av analysen. Selv om boken opererer med et fordomsfritt univers, skildres allikevel karakterene mye etter stereotypier som henger igjen i den virkelige verden. De romantiske og seksuelle relasjonene boken skildrer, skaper et helhetlig bilde som kan virke noe stereotypisk og uheldig i fremstillingen av mennesker som identifiserer seg som LHBT. Det kan bidra til å forsterke tradisjonelle oppfatninger om at hetereonormative forhold er monogame menn og kvinner som kler seg relativt normtilhørende, kontra LHBT-forhold med offentlige sexscener og tilfeldig sex med mange. Selv om universet er fordomsfritt, kan man legge seg merke til hvordan språkbruken og karakterbyggingen er gjort av forfatteren. Forfatteren skildrer utseendet til de som identifiserer seg som LHBT, mer alternativt enn karakterene som opptrer hetereonormativt som et eksempel. Skildringene av de fleste karakterene fremstår som klisjeer veldig tidlig i boken, der alle på videregående skolen kler seg mer alternativt, enn hva som er normen i samfunnet. Personskildringene bidrar i en stor grad til å tegne karakterene som veldig typiske «typer», som igjen bidrar til å gjøre karakterene ensidige og til tider unyanserte.

Vennegruppen skaper kontraster

Karakterene som identifiserer seg som LHBT, har en mer normbrytende skildret stil i boken. Karakteren Aron har for eksempel piercing i leppen og lilla hår, Sebastian kler seg som en rocker - og personligheten hans blir skildret rundt hans kjærighet til Håkan Hellström: «“Sebastian”, sier musikk læreren og peker på ham. “La meg gjette. Håkan Hellström?”» (Ahlund, 2018, s. 31). Å trekke paralleller mellom de ulike karakterskildringene og deres tilhørighet til LHBT, gjør at man kan spørre seg om denne utseendeskildringen av for eksempel Sebastian og Aron kan bidra til å forsterke stereotyper. Må man nødvendigvis ha lilla hår eller tatoveringer for å være LHBT? I boken er det karakterene Yodit og Johannes som inngår et hetereonormativt forhold - og som skildres mest konformativt ut ifra samfunnstandarden. Denne skildringen skaper en kontrast, der Johannes og Yodit skildres relativt normtilhørende utseendemessig, mens Sebastian og Aron skildres som alternative. Johannes har en leppepiercing, men ellers skildres han ikke mer normbrytende enn dette. De visuelle skildringene av Yodit er få, men vi får tegnet et bilde av hårtypen hennes: «I

juleferien tok hun ut cornrow-flettene, og nå når håret ikke er flettet lenger, virker det som om det har bestemt seg for å lage trøbbel» (Ahlund, 2018, s. 18). Disse kontrastene mellom karakterene kan bidra til å videreføre stereotypiske skildringer av LHBT, der de er enda mer alternative utseendemessig enn andre.

Fremstillingen av Fride

Butler viser hvordan man kan bruke konseptet Drag Show, for å vise til hvordan kjønn fungerer som noe performativt, der man bruker den feminine eller maskuline presentasjonen som en indikator på sosialt kjønn. *Det ingen ser* har en karakter som utfordrer det tradisjonelle skillet, de to kjønn - mann og kvinne. Fride bruker pronomenet «hen», og identifiserer ikke sitt sosiale kjønn med sitt biologiske kjønn. Fride er den mest normutfordrende personen i boken. Derfor er det interessant å sette skildringen av karakteren Fride opp mot Butlers teori om performativt kjønn. Hen skildres som en person med en sterk personlighet. Hen er ikke redd for å bli sett, og kler seg feminint. «(...) samtalene stilner i et par sekunder (...). Alle ser mot døra og Fride som akkurat er på vei inn» (Ahlund, 2018, s. 19). Fride får masse oppmerksomhet rundt stilen sin, og mye kan være på grunn av hvordan hen kler seg. Når man leser skildringene av Fride, er det lett å dra paralleller til hvordan Drag Queens spiller på det hyperfeminine når de har show: «Hen har på seg en kort, lilla kjole som blir effektivt framhevet av det oransje håret og de lysende strømpebuksene. Platåskoene gjør hen høyere enn de fleste (...)» (Ahlund, 2018, s. 19). Det er de hyperfeminine faktorene som gjør slike show så interessante, for de setter på spissen og utfordrer forventningene til tradisjonelt sosialt kjønn. Om drag skriver Butler: «I would suggest as well that drag fully subverts the distinction between inner and outer psychic space and effectively mocks both the expressive model of gender and the notion of a true gender identity» (Butler, 2006, s. 186). Dette er nok grunnen til at Drag Shows er så fengende, fordi de utfordrer samfunnets holdninger til etablerte schemata og våre forventninger til sammenhengen mellom sosialt og biologisk kjønn.

Frides utseende

Frides fysiske utseende skildres veldig knapt, men når vennegjengen besøker hen etter at hen blir dumpet av Miriam, får vi beskrevet utseendet til Frides far. Det beskrives at Fride har maskuline trekk slik som sin far: «De ligner hverandre. Begge er høye, har de samme smale øynene og spisse øyebryn, den samme markerte kjeven, og han er rett i ryggen, akkurat som Fride alltid er» (Ahlund, 2017, s. 113). Disse trekkene er typisk fysisk maskuline trekk, og bildet som blir tegnet av Fride er at hen kanskje har et mer maskulint fysisk utseende, men kler seg feminint. I settingen til boken blir Frides karakter nesten redusert til en parodi på det

hyperfeminine ved drag. Butler skriver om drag og hvordan det kan fremstå negativt om man trekker paralleller til hverdagen: «Within feminist theory, such parodic identities have been understood to be either degrading to women, in the case of drag and cross-dressing, or an uncritical appropriation of sex-role stereotyping» (Butler, 2006, s. 187). Frides karakter spiller ut og leker med kjønnsrollene, men av og til går det litt langt og får parodiske trekk. Frides kjønnspronomen er «hen», noe som betyr at hen antageligvis identifiserer seg som ikke-binær eller «gender fluid», det får vi aldri vite. Utseendet forfatteren skildrer Fride med, kan skape unyanserte assosiasjoner til sosialt kjønn. Drag Show-miljøet er kjent for å ha mange homofile menn som er Drag Queens. Ved å skildre Frides karakter som noen som utseendemessig tar etter sin far, men samtidig har en hyperfeminin stil, undergraver dette til en viss grad Frides kjønnsidentitet som karakter - fordi det blir tilnærmet parodisk og kan assosieres med Drag Show. Dette betyr ikke at Fride er en Drag Queen, men disse assosiasjonene er uheldige, når Frides karakter fremstilles ensidig til tider.

Sosialt kjønn satt på spissen

Det som skiller sosialt kjønn og Drag Show, er at kjønn er noe man gjør og er hver dag, mens konseptet Drag er en form for show. Butler skriver om sosialt kjønn:

Gender ought not to be constructed as a stable identity or locus of agency from which various acts follow; rather, gender is an identity tenuously constituted in time, instituted in an exterior space through a stylized repetition of acts (Butler, 2006, s. 191).

Sosialt kjønn er den kontinuerlige opptreden man har for seg selv og andre hver dag, og som blir brukt for å definere kjønnsidentitet. Fride har ikke show en gang iblant der hen kler seg hyperfeminint, og hen blir aldri omtalt som en Drag Queen i boken. Hen opptrer og ter seg slik hen gjør hver dag, altså er det hens kjønnsidentitet. Fordi hen spiller på det som er forventet feminint og overdriver dette med stilen sin, ved platåsko, store hatter og tydelige sterke farger, fremkommer det allikevel til dels parodisk, fordi det blir så voldsomt og ensidig, hver gang Fride skildres:

“Der står Fride fra ensemblet” Hen har en kort, A-formet lilla kjole, bare bein og høye, branngule platåsko med hæler. På hodet har hen en svart, bredbremmet hatt som kaster skygge over skuldrene, og halve ansikter er skjult bak et par solbriller med store, oransjegule brillestenger (Ahlund, 2018, s. 219).

Det er positivt at Fride er skildret i et univers der det ikke er noen fordommer mot hens sosiale kjønn eller stil – men Fride er altså den eneste ikke-binære personen i fortellingen, og hen fremstilles med en hyperfeminin unik stil, i forhold til de andre

karakterene i boken. Vi får lese mange skildringer av Fride: «Fride har på seg en skjorte med påfuglmønster og påsydde paljetter» (Ahlund, 2018, s. 47). De ulike fortellerstemmene skildrer hvordan Fride blir møtt av de andre, og det gjøres alltid et poeng av hva hen har på seg. Boken tar for seg et skolemiljø på en skole, der de fleste er veldig kunstneriske og kler seg veldig alternativt, så at Fride får så mye oppmerksomhet, forteller oss hvordan boken legger vekt på at Fride skiller seg enda mer ut enn de andre. Hen blir omtalt med pronomenet «hen» av de andre i boken, og hens stil blir alltid skildret av de andre fortellerne i boken.

Frides karakter som det normutfordrende

Fride bruker pronomenet «hen», Fride identifiserer seg ikke med de tradisjonelle kjønn, Fride har en jentekjæreste som hen vier sin oppmerksomhet til, Fride er ikke redd for å kose med kjæresten eller å ha sex offentlig, og hen er veldig dramatisk og brenner for eksempel alle minnene sine når hen blir dumpet av ekskjæresten. Disse trekkene og egenskapene bidrar til å skildre Fride som en ensidig karakter, som ofte utfordrer heterofile tradisjonelle normer. Hen er stilsikker, ikke-binær og dramatisk. Når kjønnsroller fremstilles så markant og overdrevet som det gjøres her, står forfatteren i fare for å konstruere stereotypier, særlig fordi det spilles i så strek grad på forutinntatte holdninger og fordommer

Når Fride blir singel får hen en selvtillitsknekk, og resten av handlingen rundt Frides karakter skildrer at Fride finner tilbake til sitt gamle jeg, som da også blir beskrevet som hyperfeminint – med platåsko og glitter: «Fride har rullet opp sølvkjolen over lårene for å kunne bevege seg overhodet, platåskoene hens klapper tungt mot marmorgulvet» (Ahlund, 2018, s. 357). Følelseslivet til Fride blir ikke skildret så mye mer. Frides karakter havner litt i skyggen til de andre, etter at hen blir singel, her slutter også alle de seksuelt utfordrende scenene med hens også.

Boken skildrer Fride tilnærmet parodisk utseendemessig, men samtidig skaper boken også en helt åpen verden, fri for fordommer. For leseren virker Fride veldig sosialt normbrytende i forhold til hva vi forventer av kjønn. Hen identifiserer seg ikke binært, og allerede her bryter hen med en veldig rigid del av samfunnet vårt. Hvilke biologisk kjønn vi har, og hva det har å si for vår oppvekst og liv er tradisjonelt sett dominerende fra vi blir født, og ved å ta bort dette elementet med binært kjønn, så utfordrer Fride vårt schemata. Vi har ingen boks å plassere og definere hen i. I boken er det ingen som blir møtt med fordommer ved hverken klesstil, kjønnsidentitet, eller seksualitet. Vi får vite at folk blir stille når Fride går inn i et rom, men aldri fordi Fride er ikke-binær, det virker som om folk blir stille fordi de observerer Frides eksentriske hyperfeminine stil. Uansett hvilket kjønn man har, er det

kanskje normalt å snu seg og se på noen som har kledd seg normutfordrende og unikt. Boken etablerer altså et univers, der ingen stiller spørsmål eller reagerer på normbrytende personer som ikke identifiserer seg med det binære kjønnsrollemønsteret.

Frides tilstedeværelse i historien

Frides karakter forsvinner mer i bakgrunnen etter hvert som historien utvikler seg. Før Miriam slår opp med hen, får vi vite at det er fare på ferde: «Fride stikker hånda inn under T-skjorta til Miriam, men hun vrir seg unna» (Ahlund, 2018, s. 98). Dette foregår rundt andre mennesker på skolen, og forsterker inntrykket av Frides vågale seksuelle oppførsel offentlig. Yodit spør etter hvert Sebastian om hvordan Fride var før hen ble sammen med Miriam. «Bare hvordan hen var? (...) Hva brukte hen tiden til, liksom?» (Ahlund, 2018, s. 102). Dette forteller oss at Fride kanskje bruker mesteparten av tiden sin på kjæresten, men samtidig forsterker dette også bildet av hvor ensidig Fride er som karakter. Fride er også interessert i musikk og kunst, men dette havner i skyggen, og hen blir tilnærmet usynlig når de andre karakterenes liv og forhold får større plass. Hen tar mindre plass i historien uten en kjæreste, og når Yodit spør hva Fride gjorde før Miriam, forsterker dette inntrykket av hen at har mindre plass i fortellingen uten en kjæreste. Boken forsterker også dette, når resten av hens historie handler om å finne tilbake til sitt gamle jeg, som viser seg å være stilsikker og med kjæreste.. Fride har mistet Miriam, men har fått en venninne som også er interessert i mote. Etter hvert hintes det også til at Linn og Fride er sammen, og Fride fremstilles å være tilbake som hen var før:

Det blir vår i filmen før Fride kommer ut med et fullt brett. Bak hen går Linn med grytekluter i hendene og bærer på en tekanne. Det lyse håret hennes er rufsete. Øynene til Fride gnistrer elektrisk. “Det der tok veldig lang tid”, sier Sebastian og følger med blikket (Ahlund, 2018, s. 357).

Frides siste store øyeblikk i boken er kanskje rett før de drar for å finne Johannes, når han ikke dukker opp på en skolefest:

Frides hår er frostfarget og satt opp med hårspray, øynene er kantet med sølv og hvitt, munnen malt lyst sølvgrå. Alt passer perfekt til den lysende sølvdrakten. Størstedelen av armene er dekket av lange, gråhvite silkehansker, og alt det lyse blir brutt på en overraskende måte av de branngule platåskoene, som også glitrer i dag. Hen glitrer som is og er utrolig nydelig (Ahlund, 2018, s. 327).

Fride fortsetter å ha en normbrytende klesstil, og den siste skildringen av hvordan Fride presenterer seg selv er et eksempel på hvordan hen kler seg hyperfeminint gjennom hele

boken. Som singel blir Frides karakter fort redusert, og det er ikke flere detaljerte sexscener og hete sammenkomster for Fride. Frides historie blir tilsidesatt av de andre karakterens historier, ettersom de andre karakterenes følelsesliv får større plass. Historien utvikler seg slik at vi får vite at Fride stifter et vennskap med Linn, som etter hvert kanskje utvikler seg til å bli romantisk, Frides historie slutter på en måte der den starter – hen er ikke redd for å kle seg slik hen vil, og hen har en romantisk partner.

Fremstillingen av sex og LHBT

Når Fride ikke har en kjæreste etter hvert, skildres Frides oppførsel mindre og det blir heller ikke skildret flere sexscener med hen. Denne fremstillingen av en ikke-binær person kan fremstå som uheldig. Frides karakter er skildret ekstremt hyperfeminin i stilen, og hen fungerer til dels som en motpol til det sosialt heteronormative, siden hen har en utradisjonell kjønnsidentitet og unik klesstil. Dette kan bidra til å redusere troverdigheten til Fride som karakter. Hen blir til dels redusert til en opptreden - og at det ikke er så mange nyanser bak denne opptreden. De at fokuset på Fride forsvinner ettersom hyppigheten av intime scener forsvinner, kan skape assosiasjoner om at Fride har mye sex, men når hen ikke har det, så tar hen ikke så mye plass i fortellingen og derfor er hen kanskje ikke like viktig for historien. I starten blir Fride og Miriams hete sammenkomster skildret detaljert. Miriam og Fride er svært kjærlige med hverandre i offentligheten: «Fride svarer med å bøye seg ned og presse leppene mot hennes, og før Yodit rekker å snu seg bort, har Frides hånd funnet veien inn under skjorta til Miriam. Minst én tunge kommer til syne (...)» (Ahlund, 2018, s. 21). Frides karakter har blitt etablert som en eksentrisk ikke-binær person, med vulgær oppførsel foran andre. På en kafé der Fride og Miriam skal møte resten av gjengen, tilfredsstiller Fride Miriam seksuelt, før Sebastian avbryter dem: «“Synd der er så mye folk her”, mumler hun. “Ja.” Fride lar tommelen stryke forsiktig over Miriams bryst under genseren. “Synd.” Miriam ser seg raskt rundt» (Ahlund, 2018, s. 80).

Kontrastskapende sex

Karakterene Sebastian og Aron har også en vågal seksuell atferd. Aron har i starten fortsatt sex med ekskjæresten, og Sebastian har sex med flere personer, på grunn av hans nyttårsforsett. Det blir også skildret flere intime møter mellom Aron og Sebastian etter hvert når de blir kjæresten: «“Hele deg”, fortsetter han og slikker Aron på øreflippen. “I meg. Nå.”» (Ahlund, 2018, s. 309). Aron og Sebastian har sex bak en teaterscene, og det er heller ikke første gangen det blir skildret en scene der Sebastian har sex på skolen. Når Yodit og Johannes har sex sammen, er det i sengen på soverommet til Yodit når foreldrene ikke er

hjemme: «Johannes går bakover for å se ordentlig på henne. “Skal jeg male beina dine?” Yodit ler og trekker ham med seg til senga» (Ahlund, 2018, s. 203). De romantiske og seksuelle relasjonene boken skildrer, skaper et helhetlig bilde som kan virke relativt stereotypisk og uheldig i fremstillingen av LHBT-personer. Det kan bidra til å forsterke tradisjonelle oppfatninger om at hetereonormative forhold er monogame menn og kvinner som kler seg relativt normtilhørende, kontra LHBT- forhold med offentlige sexscener og forhold som foregår med en eller flere partnere. Boken skaper en kontrast for hvordan LHBT-forholdene utfolder seg, i forhold til de heteronormative. Begge formene for forhold viser seg å være stereotypiske i sin fremstilling av fordommer og forventinger til sosialt kjønn og seksuell legning.

Selv om boken opererer med et fordomsfritt univers, skapes det uheldige assosiasjoner til stereotypiske fordommer, når forholdet og paret som etter hvert får mest følelsesmessig plass i fortellingen, er et heterofilt par som oppfører seg som tradisjonelt forventet fra samfunnet. Dette gjør at karakterene som Fride, Sebastian og Aron blir redusert til deres seksuelle relasjoner og deres stil – mens Johannes forhold til sin døde søster og hans følelser rundt dette og Yodit, får størst plass i boken. Det er også det emosjonelle klimakset i boken. Når resten av gjengen tror Johannes skal skade seg selv, drar alle ut for å finne han. Det skapes et kontrasterende skille mellom karakterene, der Johannes emosjonelle liv får størst fokus i handlingen, mens de andre karakterene blir tilsidesatt og deres følelsesliv ikke blir skildret med samme dybde.

Fremstillingen av sex kan være positiv og problematisk

Historisk sett har mennesker som identifiserer seg som LHBT, blitt stemplet som mer promiskuøse og personer som ofte har sex med ulike partnere. Da AIDS-epidemien kom, så ble det tolket som en straff for seksuelle synder. Disse fordommene og stereotypiene henger igjen i flere samfunn, og en enklere fremstilling av en ikke-binær person kan være uheldig ved å videreføre slike assosiasjoner om hyppig utfordrende sex, uten en mer nyansert beskrivelse av Frides karakter. Bokuniverset er ikke dømmende, og ingen av karakterene møter fordommer rundt sine seksuelle opplevelser. Det er kanskje en utopi, men samtidig utfordrer boken stereotypiske kjønnsroller og utvider perspektivet for disse. Boken viser hvordan det er plass til alle former for kjønnsroller, kjønnsidentiteter og uttrykk, og hvordan dette ikke er utfordrende i dette universet i det hele tatt.

Oppsummering

Det er paradoksalt at en bok som opererer med et fritt univers uten fordommer, fortsatt skildrer karakterene etter tradisjonelle stereotypier. Ungdommene i boken er fri når det gjelder utforskning av seksualitet og etablering av sosialt kjønn. Det er ikke skildret at karakterene må komme ut av skapet, de står fritt til å utforske uten presset om å sette merkelapper på seg selv. Dette fremstår som en utopi, noe som gjør at man kan stille spørsmål ved hvor realistisk det er å lese? Ungdommer som utforsker sin egen legning og identitet, og leser boken, gjenkjenner seg kanskje ikke i fremstillingen av et fordomsfritt univers. Samtidig inneholder boken flere tradisjonelle stereotypier mennesker som identifiserer seg som LHBT opplever i virkeligheten. Teori og litteratur om kjønnsidentitet legger vekt på motgangen som kan oppstå når man tilhører LHBT, fordi man ikke er konform med hetereonormative forventinger i mange samfunn. Boken fjerner konseptet med å komme ut av skapet, men viderefører fortsatt mange tradisjonelle stereotypier leserne kanskje allerede har opparbeidet i sitt schemata. Disse skildringene kan bidra til å videreføre forventinger og fordommer om hvordan mennesker som identifiserer seg som LHBT, må presentere og opptre som i samfunnet. Boken viser kanskje hvordan det burde være, der aksepten og åpenheten uten å måtte definere seg selv, bidrar til å utvide de tradisjonelle kjønnsrollene. Boken skildrer ikke noe form for press ved å definere kjønnsidentitet eller seksualitet, og det er ikke noe karakterene i boken bekymrer seg for. Bokuniverset har fjernet presset og fordommene rundt det «å komme ut av skapet», og dette bidrar igjen til å utfordre opparbeidede holdninger og utvide perspektiver til leserne, om tradisjonelle kjønnsrollene og sosialt kjønn.

KONKLUSJON

I denne masteroppgaven tok jeg utgangspunkt i følgende problemstilling: Hvordan tematiseres og uttrykkes kjønnsidentitet i *Gutt og Jente later som*, *Eksperimentet* og *Det ingen ser*? Jeg gjorde dette ved å nærlese i et kjønnsperspektiv, og viste til hvordan kjønn blir definert i skeiv teori, og hvordan kjønn blir definert sosialt og biologisk sett. Utradisjonell eller utfordrende kjønnsidentitet hos barn og ungdom, er fortsatt et mye omtalt fenomen i samfunnet. Bøkene ble valgt fordi de beskriver kjønnsidentitet hos barn og unge. Derfor undersøkte jeg nærmere hvordan utradisjonell kjønnsidentitet tematiseres og kommer til uttrykk i disse bøkene. Anmelderne av bøkene gav ros til dem for hvordan de utfordret tradisjonelle holdninger. Det er viktig å undersøke hvordan kjønnsidentitet kommer til uttrykk for barn og unge i litteraturen, og hvordan litteraturen kan bidra til å spre kunnskap og holdninger om kjønnsidentitet til leserne.

I analysen min har jeg lagt vekt på hvordan Judith Butlers teori definerer sosialt kjønn, som baseres på en opptreden og presentasjon av seg selv. Dette viste seg å resonnerer med hvordan barna og ungdommen i bøkene uttrykte sin kjønnsidentitet, og også hvordan de andre karakterene rundt dem i bøkene oppfattet sosialt kjønn. Samtidig presenterte jeg også Gary Woods beskrivelse av «Schemata Theory», som er basert på sosial læringsteori og kognitiv utviklingsteori. Videre kunne kjønnschemata brukes for å forklare hvordan karakterene i boken, for seg selv og til andre, opparbeider seg et sett med forventinger og fordommer til sosialt kjønn. Wood forklarte også at man reagerer i større grad når noen ikke oppfyller disse forventningene og fordommene man har opparbeidet seg fra før av. Dette viste seg når Amund avslørte eksperimentet og Stefan sa æsj. Kontrasterende viste teorien om kjønnschemata også hvordan *Det ingen ser*, ikke opererer med fordommer og forventinger, noe som skapte et helt annet rom for å uttrykke kjønnsidentitet, enn hos de to andre bøkene.

Bøkene jeg valgte ut, er skrevet for ulike aldersgrupper, og dette vises tydelig i hvordan kjønnsidentitet blir tematisert og uttrykt i økende kompleksitet. Samtidig viser bøkene hvordan sosialt kjønn bidrar til å forme barns egen oppfatning om sosialt kjønn og kjønnsroller. I kapittel to la jeg frem hvordan *Gutt og jente later som* tematiserer at barn tidlig tilegner seg opparbeidete holdninger om kjønnsidentitet. Jente uttrykker sine fordommer om at bjørner er guttedyr, mens slanger er jentedyr. Boken utfordrer denne holdningen gjennom lek, og viser leseren hvordan dette ikke er sant. De går langt for å se ut som hverandre når de skal bytte identitet ved å bytte hår. En voksen kommer og oppklarer forskjellen på å late som og å være som, noe som kan bidra til å klargjøre skillet mellom rollelek og barns egen

identitet. Allikevel fører forventningene til Jente, at Gutt, kledd ut som Jente, ikke kan leke bjørn. Dette viser hvordan Gutt og Jente har innarbeidede holdninger om at både utseendet og det sosiale kjønn til hverandre, brukes som betingelser for lek. Krangelen løser seg når de innser at de bare leker og at de ikke faktisk har blitt hverandre. Boken konstaterer til slutt at Gutt og Jente nesten er seg selv igjen, og peker til reisen de har gått gjennom via lek som har gitt dem en større forståelse for sosialt kjønn og sin egen identitet. Boken tydeliggjør at Gutt og Jente har hver sin kjønnsidentitet, men at dette ikke spiller noen rolle for hva de leker.

I kapittel tre viste jeg hvordan *Eksperimentet* tematiserer kjønnsidentitet ved å skildre hvordan barn som trer inn i puberteten, bruker innlærte forventninger og fordommer for å definere sitt eget sosiale kjønn. Boken setter stereotypiske kjønnsroller på spissen, og viser oss hvordan dette kan påvirke ungdom som har begynt å stille spørsmål ved egen identitet. Amund og Amanda oppfører seg motsatt av det som er forventet av deres biologiske kjønn, og den tradisjonelle motvekten til tvillingene, Stefan og Silje, viser hva som er forventet. Stefan og Silje aksepterer tvillingenes eksperiment, og stiller ikke spørsmål ved hvilket sosialt kjønn de er presentert som. Butlers teori viser seg tydelig her, der Stefan og Silje baserer kjønn på hvordan noen opptrer og presenterer seg for dem. Deres kjønnschemata er allerede sterkt betinget på tradisjonelle kjønnsroller. Kjønnsidentitet kommer tydelig til uttrykk ved å overdrive de tradisjonelle kjønnsrollene Stefan og Silje har, og kontrasterer dem mot tvillingene, som oppfører seg utradisjonelt. Boken tegner et bilde av hvor trange de tradisjonelle kjønnsrollene kan være, for de som ikke identifiserer seg med dem.

I kapittel fire viste jeg hvordan *Det ingen ser* av Ahlund, uttrykker kjønnsidentitet som en kontinuerlig opptreden av hvordan man presenterer og oppfører seg. Karakteren Fride bruker pronomenet «hen», og hen utfordrer mange tradisjonelle forventninger til sosialt kjønn, men møter ikke motgang for dette, i det fordomsfrie bokuniverset. Boken viser til dels hvordan det burde være— at man kan uttrykke sin kjønnsidentitet, uten fordommer fra samfunnet. Samtidig blir mange av karakterene skildret med stereotyper fra den virkelige verden. Dette skaper et paradoks, siden boken operer med et fordomsfritt univers. Selv om fremstillingen av karakterene kan virke uheldig til tider, viser boken fortsatt hvordan merkelapper for kjønnsidentitet ikke burde spille noen rolle, når man lar ungdom utforske sin egen identitet fordomsfritt.

I de tre utvalgte bøkene kommer kjønnsidentitet til uttrykk og tematiseres gjennom utforskning, lek, stereotyper og karakterskildringer. Kjønnsidentitet er et komplekst tema, og

det speiles i hvordan de ulike bøkene har tatt for seg dette. *Gutt og Jente later som* og *Eksperimentet* bruker bevisst stereotypier for å tematisere kjønnsidentitet, mens *Det ingen ser* inkluderer utradisjonell kjønnsidentitet og viser hvordan det fungerer som en naturlig del av historien. *Gutt og Jente later som* og *Eksperimentet* beskriver hvordan man tidlig starter å opparbeide seg holdninger og forventinger til sosialt kjønn, mens *Det ingen ser* normaliserer at utradisjonell kjønnsidentitet ikke må defineres som en del av historien, og gir karakterene rom for å utforske egen identitet uten merkelapper. Bøkens tematisering og uttrykking av kjønnsidentitet illustrerer viktigheten av å gi rom for utradisjonelle kjønnsidentiteter, fordi tradisjonelt fremstilte kjønnsidentiteter kan bidra til å innskrenke barn og unges rom for utforskning av egen kjønnsidentitet.

LITTERATUR

- Ahlund, A. (2018). *Det ingen ser*. Oslo: Gyldendal.
- Arntzen, M., & Karhs, K. (2013). *De usynlige kjønn*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Beauvoir, S. D. (2000). *Det annet kjønn*. (B. Christensen, Overs.) Oslo: Pax Forlag.
- Birkeland, T., Mjør, I., & Teigland, A.-S. (2018). *Barnelitteratur, Sjangrar og teksttyper* (4. utg.). Oslo: Cappelen Damm.
- Brageprisen. (2017, 11 21). *Brageprisen 2017*. Hentet fra Brageprisen: <https://brageprisen.no/brageprisen/brageprisen-2017/>
- Bufdir. (2020, 07 27). *Holdninger til lhbtqi-personer*. Hentet fra Bufdir: https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtqi/Holdninger/
- Bufdir. (2020, 07 27). *Hvor mange er lhbtqi?* Hentet fra Bufdir: https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtqi/Hvor_mange/
- Butler, J. (2006). *Gender trouble: feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Claudi, M. B. (2013). *Litteraturteori*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Djuve, T. M. (2018, 05 04). «Hen»-ordet har en naturlig plass i het, svensk ungdomsroman. Hentet fra Dagbladet: <https://www.dagbladet.no/kultur/hen-ordet-har-en-naturlig-plass-i-het-svensk-ungdomsroman/69770010>
- England, E. D., Descartes, L., & Collier-Meek, M. A. (2011). Gender Role Portrayal and the Disney Princesses. *Sex Roles*, 555-567.
- Foreningen FRI. (u.d.). *Begreper*. Hentet fra ForeningenFRI: <https://www.foreningenfri.no/informasjon/begreper/>
- Foreningen FRI. (u.d.). *Obs-begreper*. Hentet fra ForeningenFRI: <https://www.foreningenfri.no/informasjon/begreper/obs-begreper/>
- Furuvang, K. B. (2015, 04 13). *Jente eller gutt?* Hentet fra Barnebokkritikk: <https://www.barnebokkritikk.no/jente-eller-gutt/>
- Goodman, L. (1996). *Literature and gender*. (L. Goodman, Red.) New York: Routledge.
- Håvimb, J. (2011). I konstant rampelys: kvinnelige sersjanters opplevelse av å være kvinne i Hæren i 2010: en kvalitativ studie. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Larsen, C. J., Sandberg, S., & Pedersen, W. (2005). Tunge kyss - lette identiter? *Sosiologisk tidsskrift*, 13, 107-132.
- Larsen, H. M., & Johnsen, M. K. (2017). *Gutt og jente later som*. Oslo: Cappelen Damm.
- Lindstad, S. (2016, 09 13). *Tøft å være trans, også i litteraturen*. Hentet fra Kjønnforskning: <http://kjonnsforskning.no/nb/2016/09/toft-vaere-trans-ogsaa-i-litteraturen>
- Morland, I., & Willox, A. (2005). *Queer theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- NJ, A., Ab Rashid, R., Abd Rahman, M., & Basirah, S. (2016). Gender and Speech in a Disney Princess Movie. *International journal of applied linguistics & English literature*, 5, 235-239.
- Norsk barnebokinstitutt. (u.d.). *Kjønnsidentiteter på tvers*. Hentet fra Norsk barnebokinstitutt: <https://barnebokinstituttet.no/forskning-50/kj%C3%B8nnsidentiteter-p%C3%A5-tvers/>
- Nortun, H. (2015). *Eksperimentet*. Oslo: Samlaget.
- Ramberg, L. (2018, 05 14). *Fordomsfritt ungdomskollektiv*. Hentet fra barnebokkritikk: <https://www.barnebokkritikk.no/fordomsfritt-ungdomskollektiv/>
- Rivkin, J., & Ryan, M. (2017). *Literary theory: an anthology, third edition* (3rd. utg.). Wiley Blackwell.
- Shaw, A., & Ardener, S. (2005). *Changing sex and bending gender*. New York: Berghahn Books.
- Straume, A. C. (2015, 06 16). *Må en gutt være en gutt?* Hentet fra NRK: <https://www.nrk.no/kultur/eksperimentet-1.12404753>
- Straume, A. C. (2019, 11 14). *Skamløs sex for ungdom*. Hentet fra NRK: https://www.nrk.no/kultur/anmeldelse-av-_det-ingen-ser_-av-anna-ahlund-1.14053776
- Swim, J. K., Mallet, R., & Stangor, C. (2004). Understanding Subtle Sexism: Detection and Use of Sexist Language. *Sex Roles*, 51, 117-128.
- Utdanning.no. (u.d.). *Yrkesbeskrivelse: Helsepsykeleier*. Hentet fra Utdanning.no: <https://utdanning.no/yrker/beskrivelse/helsepsykeleier>
- Wood, G. W. (2018). *the Psychology of Gender*. New York: Routledge.

PROFESJONSRELEVANS

Det å skrive masteroppgave har vært en læringsrik erfaring, noe som jeg vil bruke når jeg i fremtiden jobber som lektor. Prosessen med å skrive masteroppgave har lært meg hvordan det er å være i en veiledningssituasjon, i elevrollen, noe som er svært relevant for mitt fremtidige yrke. Dette har gjort at jeg har fått kjenne på viktigheten av skriftlig og muntlig tilbakemelding, og hvor mye det har hatt å si for min videre motivasjon og arbeid med masteroppgaven. Dette er relevant for meg, fordi jeg etter hvert skal påta meg rollen som veileder selv, og dermed har en større innsikt når jeg skal veilede mine fremtidige elever, og gi dem tilbakemelding – både skriftlig og muntlig.

Jeg har også lært hvor mye arbeid det ligger i å strukturere en så stor oppgave, og hvordan jeg systematisk må gå frem for å planlegge og løse oppgaven. Å skrive litterær analyse har også gitt meg en innsikt i hvordan jeg skal finne frem relevant teori og bruke det i analysesammenheng, og dette er innsikt som er uvurderlig å ta med seg i fremtidig undervisningssammenheng. Skriveprosessen har også gjort at jeg har måttet gått metodisk og grundig til verks for å sørge for at jeg har hatt korrekt kildeføring og kildebruk. Denne erfaringen og kunnskapen er viktig å ta med seg i fremtidig undervisning, fordi både grunnskolen og videregående skole fokuserer på viktigheten av god og korrekt kildeføring og kildebruk.

Kjønnsidentitet hos barn og ungdom har fått større oppmerksomhet de siste årene, og flere ungdommer identifiserer seg utenfor de tradisjonelle kjønnsrollene. Å ha god kunnskap til dette temaet, vil være nyttig når jeg i fremtiden skal undervise ungdommer i en sårbar alder. Med god innsikt i temaet, kan jeg møte ungdommer som identifiserer seg utradisjonelt, med større forståelse. Selv om det er større aksept for mennesker som identifiserer seg utenfor de tradisjonelle rammene i samfunnet, møter de fortsatt fordommer på ulike arenaer. Derfor er det viktig at jeg har kunnskap om dette temaet, for å kunne skape et trygt klasserom der alle elever føler seg sett og forstått, uansett hvordan de identifiserer seg.

SAMMENDRAG

Denne masteroppgaven tar for seg en analyse av hvordan kjønnsidentitet tematiseres og kommer til uttrykk i de tre barne- og ungdomsbøkene: *Gutt og Jente later som* (2017) av Hilde Matre Larsen, *Eksperimentet* (2015) av Harald Nortun og *Det ingen ser* (2018) av Anna Ahlund. Anmeldelsene av bøkene bemerker hvordan de utforsket utradisjonell kjønnsidentitet. Tematisering av kjønnsidentitet er viktig å undersøke, fordi det er betydningsfullt for barn og ungdom, men også for resten av samfunnet. Personer som identifiserer seg som LHBT møter ofte flere fordommer og mindre forståelse fra samfunnet, og barne- og ungdomslitteratur som tar for seg kjønnsidentitet, kan bidra til å spre kunnskap og forståelse. For å undersøke hvordan kjønnsidentitet uttrykkes i disse bøkene, brukes det skeiv teori for å forklare definisjonen av kjønn, og for å vise hvordan kjønnsidentitet behandles i samfunnet.

Kjønnsidentiteten kommer til uttrykk og tematiseres i en økende grad i bøkene, ettersom alderen til leseren øker. *Gutt og jente later som* introduserer kjønnsidentitet på et grunnleggende nivå, ved å tydeliggjøre skillet mellom «jeg og deg», og ved å vise at hvilket kjønn man har, ikke spiller noen rolle når man leker sammen. Kjønnsidentitet i *Eksperimentet* kommer tydelig til uttrykk i hvordan hovedkarakterene skildres med stereotypiske kjønnsroller, noe som er motsatt til sitt biologiske kjønn. Motvekten til hovedkarakterene skildres med samstemte tradisjonelle kjønnsroller og biologisk kjønn. Kontrastene viser hvordan merkelappene rundt kjønnsidentitet, kan skape press og skam om en ikke føler tilhørighet til det tradisjonelle. *Det ingen ser* uttrykker hvordan kjønnsidentitet skildres i et fordomsfritt univers, der den utradisjonelle karakteren Fride med pronomenet «hen», har en naturlig plass i historien. Samtidig som boken operer med et fordomsfritt univers, er det et paradoks at noen av karakterene skildres ut ifra stereotyper. Analysedelen undersøker de ulike uttrykkelsene og tematiseringene av kjønnsidentitet i et kjønnsperspektiv, og viser ved en grundig gjennomgang, hvordan dette kommer til uttrykk og fremstilles i de tre utvalgte bøkene.

